

MAGYAR MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott

— © — Budapest, április hó 21. — © —

Krónika.

Értéktelen kincsek.

— ápr. 19.

Négyszáz rendőr kutatta át a budai határt, belekémelve minden vakondoktúrásba, belebujva minden bokorba, egy szerencsétlen gyermekholttestet kutatva, melyet a mai napig részben meg is talált. Ettől a momentumtól mintha egyet lódult volna a józan eszem s furcsa jelenségek érthetlensége inceselkedett velem.

Például: szól a telefon a boldogtalan apánál; megtalálták a kislánya holttestét, csakugyan megölték, csakugyan elásták az ördög árkánál.

S erre a hírre a szegény ember valami örömfélet kénytelen érezni. Hogy gyermeke elveszett, az, volt a gyász, azt már tudta. Nem is akart már egyebet, csak a holttestet. Hogy azt megkaphatja: tiszta öröm. Meg kell köszönnie a rendőrségnek, mely ezt az örömet annyi munka és költség árán neki megszerezte.

Értem és érthetetlen. Az a kicsi holttest, a megsemmisült élet üres maradéka, valóságos kincse az apának. Legalább eltemetheti, legalább kultuszt csinálhat a bajából. A kulturembernél még érthetőbb, ami pedig a vademberben is él. Odalent az oázisok körül élő emberek halnak meg, hogy holttesteket megmenthessenek a temetés számára. Pedig odalent spórolni kellene az élőkkel, mert szükség van rájuk, hogy kellő időben, harcz közepette haljanak meg.

Aztán ime: négyszáz rendőr és a tisztviselőknek egész serege megindul keresni egy hullát, melynek az ő szempontjukból igazán semmi értéke nincsen. Mit keresnek? A föltevésük beigazolását. A tárgyi illusztrációt ahhoz, ami a jelek beszéde szerint már amugy is kétségtelen. Négyszáz ember keres, kutat, ha az első nap nem talál, keresne még Isten tudja meddig. Mennyi munka, mennyi idő, mennyi költség! S miért? Valamiért, ami elvesztette jelentőségét, mihelyt megtalálták. S a találás mekkora örömet váltott ki az emberek százaiból! Ugy mondják a riporterek, hogy a rendőrök valóságos mámorba estek s a detektív-felügyelő kezét szorongatta annak a rendőrtanácsosnak, aki a szörnyű hullaroncsra ráakadt.

Itt sem állhatok meg. Münchenig kergették nyomát a gyilkosnak. Ha a nyom Ausztráliába vezet, odáig is követik. Ha automobil, repülőgép, hadihajó, vagy egy regement katona kell az elfogatásához, az is rendelkezésre

áll. Pénz nem számít, ha egy gyilkost el kell fogni s a legsavanyubb szocialista sem fogja a czeruzáját: hány élő gyermeket lehetne táplálni azon a pénzen, amelybe a holt gyermek megboszulása kerül?

S a kis Schwarcz Gizella esetében még boszuról sem lehet szó. A gyilkosról már eleve tudják, hogy tébolyodott s nem fogják fegyházba sem csukni. Mert igazságunk szörnyen humánus a gyilkossal s csak bőkezű az áldozatok iránt. Hát mirevaló ez a szörnyű megmozdulása a bizonyító-apparátusnak, mikor nélküle is megvan már az ítélet és vele sem másul meg semmi, éppen csak a nem sujtó Igazság bizonyítani is tudja azt, amiben senki sem kételkedhetik.

Ebben a mi fősvény, röghöz tapadt közgazdasági korunkban ezek furcsa, kalandos, sőt rendellenes jelenségek. S a legjellemzőbb rájuk az, hogy senki sem akad fönn rajtuk, s amikor nekem mégis feltűnnek, hát tudom, hogy csak karikatúrás káprázat, nem pedig komoly gondolat, mely agyamban támadt. Magam is éreztem, hogy valami hiányzik az életemből, míg a kis Schwarcz Gizella csak eltűnt, de a holtteste nem volt meg. Hiába, az eseményeknek nemcsak a valóságban kell befejeződniök, hanem a külsőségekben is. A gyermek csak akkor halott, ha sirdombja meg van jelölve. S ugyancsak furcsán hatna, ha tekintettel a nagy költségre, mely úgy sem használ senkinek, nem fognák el a gyilkost s nem iparkodnának bírái elé állítani, nehogy eliteltetése újabb költségbe kerüljön az összességnek.

Hogy a tömegézés annyira magától értetődőnek találja ezt a kergetését, szerzését és kultiválását a teljesen értéktelen törekvéseknek, egyik legragyogóbb dokumentuma az ember mivoltának ideálissága mellett. Nagyon könnyű beigazolni, hogy minden erkölcs és erény egy-egy érdekcsoportnak a találmánya, melylyel mások költségén a maguk hasznát terjesztik. Hogy a hitvesi hűséget például a férjek találták ki s oltották a nőbe, hadd őrizze az magát ingyen s ne a férj a maga fáradságával és költségével. A tulajdon szentségét sem a tolvajok találták ki, s a javak urai számítás nélkül is tudják, mennyit ér nekik az, hogy lopni bűn. Azt is jól tudják, mennyit ér a hatalmasoknak az a hit, hogy csatában meghalni a legszebb halál s olyan dicsőség, mely mellett az elveszett élet nem is jó számba. Ahol a szép erények mellett ott látom a mérlegbeli ellentéteket, ott a székszisem meg nem indul s megtalálom az emberben az állatot, az állatban pedig a hőrscögöt és a rókát. A világ összes heroikus és önfeláldozó jelenségei sem

képesek velem elhíttetni, hogy embernek lenni erkölcsileg szép dolog.

És mégis szép dolog, mihelyt megismerem az embert, mint az értéktelen kincsek szenvedélyes ásójtát. Mikor esztelenségek számára oltárt emel magában s elejti a czeruzáját, meg a pénzmerő vékáját; hogy reszkető lelke egy mosolyáért törekedjék. A legszebb és legértékesebb lelki motivumok dolgoznak éppen az igazságszolgáltatásnak praktikusság szempontjából teljesen értelmetlen törekvéseiben. A közösségben ilyenkor ugyanaz a rugó dolgozik, mint a tipikus parasztban, aki egy csirkepörben elveszti a házát, földjét, de nem tud belenyugodni abba, hogy az igaza pecsétes írást ne kapjon. Nem boszuvágya ez, hanem a megbolygatott lelki egyensúly keresése. S milyen szép, nemes vonás az, hogy az ember lelke nincs egyensúlyban, ha az igazságban sérelem csik!

A rabló- és betörővilág felé terelődő érdeklődésben a moralisták szörnyű veszedelmet látnak. Egy-két elcsipett eset, mikor valaki lop, mert látta Zigmárt, diádalmas bizonyítékuk, mely ellen megszűnik minden okoskodás. Az az egy-két eset lehet tizezer, százezer is, a párisi automobilrablás ötlete is ebben a romantikában főganhatott meg, mégis inkább azt szeretem gondolni, hogy pszichológiailag a jobbik embertulajdonságok mozdulnak meg a nagy tömegekben s a detektív-munka körül kifejlődött nagy érdeklődés az ember lelkében lappangó igazságérzethez fűződik, mely a technikai kiszolgáltatás akarja ellenőrizni s ellenőrzésével segíteni. A tolvajt és a betörőt végül mégis csak elfogják, s olyan szép az, mikor az emberek örülnek ennek a sablonos költői igazságszolgáltatásnak, mely pedig nem is olyan olcsó, mint hiszik.

K. T.

Marie Antoinette.

— Egy rokokó-legyezőre. —

Királyi és vallásos szökesége
Ugy tündökölt a tündő táj felett,
Mely zugta már a rut feszítségemet,
Mint hold a barna fellegből kilépve.

Ausztriából jött, az égbe tartott,
Elefántcsont kezében kis kereszt,
Nővére várta, a bus, szende est,
De a tömeg piroslott és viharzott.

Előtte állt a száz kékvérben ázott
Kivillanó gilottin sima éle
Mögötte a Marseillaise rőt zenéje.

Ő elbotolt s a hóhérlábra hágott
— Ó végső perc, te vérvő, rémitő —
Ő szólt remegve:

Pardon, monsieur!

Juhász Gyula.

Vashti királyné.*)

Írta: PETELEI ISTVÁN.

Elkeseredéssel a szívében, magára érkezett haza Katalin asszony. A pakkszekérről leszállt a város végén s szinte futott a néptelen utczákon át, hogy minél kevesebb embert lásson. Jó reggel volt még, alig járt valaki.

A háza kapuján csengetett; a vén cseléd majd meghalt csodálkozásában, hogy a nagyságos asszonyt látja. Mindjárt ráivalgott:

— Mit báméskodsz? En vagyok... mif bajod vele? Nyisd ki a kaput, mert mindjárt jönnek a pakkszekerek. Mit tátongsz ott... Itthon maradok... van valami bajod vele?

Amint beszélt, idegennek találta a saját hangját. Fel volt zaklatva minden idegszála. Meg volt alázva, halálosan megsértve. Nem tudott sirni, de tépni, zuzni tudna.

Az ura hazakergette.

Felpakolta a stafirungját, a butorait, a ládait ökörszekerekre, egy csorda részeg pajtása szeme előtt s az egyik szekér tetejébe felrakta Katalin asszonyt is. Összeszorította az ajakát s az öklét. Egy ígét se ejtett ki az uton.

Az urát egy egész hétig nem látta azelőtt.

Pedig szerelemből ment hozzá. Mindenben szeretlen volt, az érzéseiben is. Bele volt veszve Kosaly Mózesbe. Lemondatta a megyei hivatalából. Legyen az övé egészen. »Ugy fogunk élni, mint valami trónjáról lemondott istenek«, mondta és az ura falusi birtokára húzódott meg, hogy idegen ember lehellete ne fertőztesse meg körülötte a levegőt. Együtt hajszolták a vadat az erdőn; együtt üzték városok ellenében a jóvérű lovakat: »Találunk egymáshoz«, mondta s kaczagva mérte végig az urát. Hasonlítottak is egymásra a kedvteléseik és gondolkozásuk. Gyönyörködtek egymásban és majd felgyújtották lángoló érzésükkel a vén nemesházat, míg csak bele nem fáradtak.

De a második nyáron mintha az ura elfáradt volna egy cseppet. A csókja nem perzselt tán ugy, az ölelése lett tán bágyadtabb, de Katalint elhanyagoltabbnak, sértődöttnek érezte magát. »Valami bajod van?« — kérdezte. »Te elégtél meg engemet, Katalin?« — felelte és mind a ketten gögősebbek voltak, semhogy a magyarázkodásig alázkodtak volna meg. Senki se tudja, hogy kezdődött ez... De mind a ketten kerülgetni kezdték egymást és igen szűk kezdett lenni nekik a falusi ház. Arra egy nap bement Kosaly a közelekvő városba magára, boszusan, hogy megijeszse a feleségét. Katalin asszony ugy tett, mintha észre se vette volna az ura távollétét. Ezért másnap Kosaly csak azért is bement ismét a városba s alkonyatra tért csak vissza, de akkor másodmagával. Másodmagával... a Katalin asszony régi, visszautasított udvarlójával: Jobb Miklóssal. Tudta, hogy megbántja vele a feleségét. Azt is akarta... Az országuton ismerte meg Katalin asszony a jövőket s minden vércseppje az agyába tódult boszuságában. Tehát odaállott a szekér elé s gunyosan így szólt: »Visszatér? Ily hamar... Nem hívtam!« »Sajnálja, hogy visszajöttem?« — kérdezte az ura; megfordult a szekérével, rácsapott a csikóra s visszatért, ahonnan jött...

Csak másnap reggel találkoztak. Katalin asszony bezárkózott a hálósobájába és reggel mind a kettőt ott látta meg a nagy, falusi kert hársfa-sétányján: az urát és a régi udvarlóját, Jobb Miklóst. »Csak azért is?« — tört ki a kérdés Katalin asszonyból s arra kilépett

* Az *Elbeszélések* című kötetből.

közéjük s lefojtotta az indulatát. Csak az ajaka rebegett egy küssé, a szeme fénylett élesebben. Az ura kaczagva szólott hozzá. Inkább bár ütötte volna meg. Oh... mind, mind, jól látja azt a reggelt Katalin asszony, amint kicsapta egymás után a városi ház bezárt zsalugátereit, ahová visszaüzte őket az ura.

Aztán egy darabig otthon ült Kosaly. Az elkergetett régi udvarló, Jobb Miklós — ez a nyájas, vigyorgó gaz — minduntalan ki-kinézett a »boldog szökevényekhez«... kedveskedve Katalin asszony körül... S Kosaly hagyta.

Mi lelte őket? Ki a hibás? Amint nézegette a szobákat Katalin asszony, hangosan kiáltotta: »Ki a hibás?« Mint ahogy két részeg dőlingezik egymás mellett, úgy taszigálták a napokat egymás mellett. Hibát kaptak egymásban, gyanúval fogadták egymás szavát és elkapták a szemüket egymásról, ha véletlenül összevillant. Idegenül érezték magukat egymás mellett, aztán haraggal gondoltak egymásra... Mindegyik azt várta, hogy a másik alázkodjék meg. Egyszer egy egész napig maradt oda Kosaly. Az asszony szorongva várta s amikor hazaérkezett, csupa daczból felült az üresen maradt kocsi s mintha észre se vette volna az urát, behajtott magára a városba... Erre pedig oh... csak most... most egy hétig hagyta magára Katalin asszonyt az ura. Oh, összeszorított öklével rácsapott az asztalra Katalin asszony... És ezen éjjel verte fel Kosaly a házat, részeg kompániájával, csak félig felöltözött felesége elé lépve így szólt: »Rólad beszélünk, Katalin! Mit se ér a magányos élet... Szép asszony nélkül sivár a multság is. Ebben maradtunk mind. Ekkor én így szóltam: Van nekem egy szép feleségem, gyönyörű, édes asszonyom, ő töltögetni fog nekünk, a pohár jobban izlik úgy. Így van-e, Katalin?« »Jöjjetek hozzám (így szóltam), az én engedelmes, jóízű feleségemhez, ő szívesen lát minket... asztalt ő fog teríteni nekünk. Így van-e?« Tán részeg volt; tán csak meg akarta alázni az asszonyt... Így szólt. Aztán folytatta, — de nem mert a Katalin asszony szemébe nézni: »Mind itt vagyunk, csak némely gyávák nem mertek idejönni... Ott a mi régi hívünk, Jobb Miklós, a gyászvitéz, ő nem mert eléd jönni... pedig eddig ő velünk együtt ütötte a kutyát... De mi itt vagyunk... Most asztalt terits nekünk feleség, töltesd meg is karafínával... feleségem... én kívánom...«

A keserűség kitört Katalin asszonyból s ajtót mutatott nekik: »Kitakarodjatok innen!« De Kosaly fenyegetően kiáltott fel: »Nem... Én itthon vagyok. Ez a ház az enyém. Aki nem érzi jól magát itt, az mehet...« És kórusba röhögtek fel a czimborák. »Nem férsz még velünk?« — kiáltotta és szalasztotta az egyik ficzkót a bérese után, hogy fogják be az ökörszekereket, a másikat a szobaleányok után, hogy pakolják be a felesége bőrös ládáját... A harmadikat a szakácsné után, hogy palacsintát süssön a megehült kompániának. És mind letelepedtek az ebédlőasztal mellé s megrakták borosüvegekkel, míg Katalin asszony bezárkózott előlük a hálószobába...

Künn ünszolta, hajszolta egy rekedt hang a cselédeket s hordták a házból a butorokat, a ládákat, a cserepes virágokat... és valamikor megdöngötte a Katalin ajtaját egy erős ököl: »Jöjj ki, — hallatszott — jöjj, szép feleségem... Ül a szekered tetejére, mint-hogy te nem férhetsz meg velem... Itt... ezen a házön csak egy ur van... Ez én vagyok... Aki ellenkezik velem... az pusztul... Ül a holmid tetejébe... Nyisd ki az ajtót. Ha nem tudod kinyitni... betöröm...«

Igy volt. Az éjszakában lángok égtek. A czimborák lámpával világították ki az utat... »El a világgal, — hallatszott ugyanaz a rekedt hang — mindenki takaródjék be. Itt nincs komédia... Gyászos legyen a Kosaly Mócsi udvara, mint a gazdája lelke... A világosság költözik ki belőle... Embert ne lássak...« S még látta Katalin, hogy mikor kiindultak a szekerek a kapun, egy ember végigvágódott a földön egy hang nélkül...

*

Egészen hazug helyzetbe került. A háza, ahol felnőtt, idegen hely lett neki. Az ablakát is átallta kinyitni. Minden tekintet, mely érte, bántotta. Vagy kémlelő, vagy szánó, vagy bántó. »Kit keressz itt? — kérdezi a közönyös szem. — Hol az urad?« »Oka kellett — mondja az irigy szem — hogy legyen az uradnak, amiért elkergetett.« »Jóizü babám — mondják az ifju emberek zemei — majd vigasztallak én...«

A régi összeköttetéseit nem merete megújítani. A barátnéi elkerülték. Már nem a régi Vajda Katalin ez, de nem is a Kosaly Mózes felesége. Hát ki? Hogy hívják már? Az ember azt se tudja, mint szólítsa meg... Akikkel pedig nem barátkozott, megalázkodjék-e előttük és magyarázgatson valakinek azért, hogy ne ítéljék el őt?

A napok rettenetesen lustán czammogtak. Senkije se volt. Az anyját rég vesztette el. Az apját csak az imént. Üres minden, körülötte csak a mélységes keserűség. Miért esett belé? Hibázott-e? Mit? Csak a gyűlölete nagyobb tán még.

Kereste az okot magában, amiért megalázta az ura és semmivé tette. Nem kapott. Tehát féktelen gyűlöletét feléje fordította. Fellázadt a világ rendje ellen, mely eltűri a szerencsétlenségét, de inkább a gyász kutfeje ellen. Hánytorgatta a Kosaly minden szavát, tekintetét. Csupa ámitás, gabság minden lépése. Hogy eshetett a kelepczébe? És a kezeit tördelve, szinte futva méregette a kongó, néma szobákat, egy-egy vad, félig sikoltó hang erőlködött ki az ajakán. A féktelen düh napról-napra nőtt benne. Az éjszaka hizlalta, a napfényes világosság nem enyhítette. A testét elsanyargatta, az arcát elsápasztotta.

Egy perczen az foglalta el az agyát, hogy elmenekszik. Otthagyt mindent, amihez hozzánőtt: gyermekkorától fogva. Embereket, emlékekkel tele házat, kertet — s új életet kezd, új emberek között. Arra fellázadt. Miért? Van-e joga arra valakinek, hogy lenézzé őtet? s menekülnie szabad-e? Megpecsételné az ellene támadt gyanút a szökésével. Gyávaság lenne ez. Mit tegyen?

A fejét a kezébe temette, aztán végigrohant a kert elvadult útain s megvillant a fején egy felhő, féktelen boszúterv, amivel visszafizet mindent. Az éles késtől az éles golyóig, oh, mihez kezdjen? A tehetetlensége érzése testi fájdalmat okozott neki. Hol bánthatja meg leginkább az urát?

Az agyán kergetőző gondolatok között mind többször elővillant Jobb Miklós neve is. Vajjon nem ő csalta-e a mocsárba Katalint? Nem ő rontotta-e meg az urát? Azelőtt haraggal néztek egymásra az urával, mert vetélytársak voltak. S mégis, mikor először tántorodott meg az ura, nem őtet vitte-e először a feleségéhez ki a falura? És mikor csuffá tette Katalint, — csak ő maradt el a komédiától. Ah! világos, világos. A gaz, sima róka; ő a kerítő egyedül... Mind világosabban látja, mint csalja, rontja lépésről-lépésre az urát. Jaj... jaj neki!

És amint mind bizonyosabbnak találta a gyanuját, egészen fellélegzett. Ő volt, ő. Megnőtt, megelevenedett.

Természetes bőszejának az utját megtalálta. Jó híréért, a bukásáért ő fog fizetni. Egy-egy perczig szégyenkezett, mert úgy tetszett neki, mintha az urát védelmezné, mikor a kísértő sátánra keni a nyomorusága okát. Hát jó. Szerette az urát. Vége. Jaj mindenkinek, aki összetörte őtet.

Egy nehéz éjszaka után tanácskozni kezdett tükrével. Rendbeszedte fekete haját. Szépnek találta magát s végigsimogatta formás derekát s szemeinek a ragyogását bírálgatta, mint ahogy a puska csövét vizsgálhatja a vadász. Gonddal felöltözött és minden cél nélkül kilépett a háza kapuján. Rá tudta volna vetni magát Jobb Miklósrá, ha szembetalálná. A szembejövő ismerősre ő köszöntött előre valami fanyar, kihívó mosollyal. A szívébe nyilalt, ha szűknek, hüvösnek találta a biccentést, amivel fogadták a köszöntését. Mégis merészen haladt. Célja volt. Meg fogja rontani a megrontóját. A templom ajtaja előtt tétovázott egy perczig. Csodálkozott magán, hogy : mit is keressen ott? Az Isten akkor jutott az eszébe. Ah! a büntető Isten is az ő pártján kellett hogy legyen... Belépett. Az ájtatoskodó nének csodálkozva fordultak felé. Daczosan kiállotta a tekintetüket, bárha a torkában fojtogatta a keserűség. Ah, a szenteltviz-medence előtt (szinte felkiáltott) Jobb Miklós ácsorgott ott. Az Isten is ime! vele van...

— Elkerült engemet — sugta hozzá. Mintha nem is a saját hangja lett volna, de mosolygott. Az ujját nem merte a szenteltvizbe mártani.

Együtt léptek ki az utcára. Mintha valami diadalt aratott volna. Kiáltani tudott volna. Felpirult a homlokáig, az orrcimpája idegesen rebegett.

— Egészen magamra élek... miért nem keres fel?

Valami udvarias, rövid feleletre merészen, kaczeran folytatta: »Az estéim türethetetlen hosszuk... s az éjszakák...«

Nem is látta az embereket maga körül. Mintha lázban lett volna. Lopva rá-ránézett a kísézőjére: a régi csodálója-e még? Vajjon nem csufult-e meg?

— Mikor látom? — folytatta, mikor végigjárt az utcákon a fiatal emberrel s a kapujáig ért. Szinte futva ment be s lihegve, fáradtan dobta le magát a diványra.

Az egész napon át türelmetlenül várta. Leste. Puha pongyolát vett fel; meztelen karját becézgetve simogatta s a haját sendergette. Kívánatosnak kell lennie. Maga a bünbevívő Vágy volt... Nem jött. Tán a nyakába borult volna, hogy elvegye az eszét.

Régebben bomlott utána Miklós. Tudta, hogy majd belepusztult, mikor elvesztette Katalint... Kissé kifüzte a pongyolája gallérját s hófehér nyakán babrált ideges, finom ujjáival. Még este is mind várta. Nem jött. A vágy majd beteggé tette. Másnap délben szép, vajszinkeztűs, fehérnyakkendő, finom, szemérmes, feszes látogató jött.

Tartózkodás nélkül szólt rá: »Nehezen vártam.«

Ez a féktelen odaadás nem visszatetsző-e, kérdezte magától, minthogy az ifju embert zavartabbnak találta. Kufatva nézegette végig s kaczer fogásból ő is kissé visszahúzódott, de csak mint a macska, mely azért lapul meg az egér előtt, mert ugrani akar.

— Hogy hívjam magát? — mondta s fogai ragyogása kivillant mosolygó nedves ajaka közül. — Hogy nevezzem? (Látható remegés futott át a testén.) Miklós... de kergetett a sorsom — jó-e, rossz-e, ki tudja? — Sokszor kérdeztem, hogy nevezzem magát, Miklós? Az édesapám bibliájában — hiszen papeleány vagyok, nem felejtette-e el? — meg van írva az én történetem. Rányítottam, amint hazajöttem, a szent könyvben a

történetemre. Mintha az én részemre lágyult volna meg a könyv sarka azon a helyen, ahol mi vagyunk megírva. Rányilott magára. Tudja, babonás vagyok. S azóta kérдем: hol van maga a történetemben?

— En is benne vagyok a szent könyvben, Katalin?

— Nem tudom. Akarja: keressük meg ketten?

Minden meg van abban a könyvben...

A lábát keresztbe tette, úgy hogy keskeny, nyerges lába kibukkant a pongyola csipkés szegélyéből: kissé hátradólt s végigmérte a fiatal embert.

— Vasztinak hívták az elődömet. Vaszti királynénak. Nem tudja a történetét?... Hét napig mulatott Asveruş király Suzanban, ki százhuszonhét tartomány koronás ura volt... hét napon át mulatott a méd urakkal az ő palotájában. Éjjel és nappal ittak és megrészedtek mind. Látja a történetem elejét, Miklós? Nem hét napig mulattak maguk is az urammal? Mikor csengő szekerekkel jöttek ki hozzám mind... de maga, Miklós, nem, maga nem akart már akkor kijönni velük...

A napsugár ráomlott a kívánatos asszony kigyult arczára.

— Ott hever egy legyező, Miklós, az asztalon, fogja meg s hüsítsen... Nagy a melegem. Ezért a szép keleti történetemért megérdemlem, Miklós... Legyezzen. Meg van gyulva a vérem... Már rég egyedül élek itt magamra... Hát — folytatom már — miután hét napig ittanak, mikor megrészedtek, a király így szólt szolgálóihoz: »Hozzátok elem Vaszti királynét az ő királyi ékességében, hozzátok ötöt ide, hogy gyönyörködjünk mi ő benne, mind, én és cselédeim azonképpen; az én asztalom mellé, hogy töltené a mi kupáinkat... És elküldé a cselédeit, hogy jöjjen, — de Vaszti királyné, mikor megmondták, így felelt az ő királynénak: »Nem megyek hozzája, bárha parancsolta volna, én nem megyek elejébe... Ekkor pedig a főemberek így szóltak: »Kergesse el a király ötöt, hajtsa ki a palotájából, minthogy ő nem engedelmeskedik az urának... És a főbb emberek mind unszolják a királyt és ő elkergette így a királynét... Így taszították őtet le a trónjáról, így kergették világgá őtet...«

— És én? — kérdezte halkán Miklós — az én szerepem hol van?

— Lanyhán legyez, Miklós... A vér mind felrohant a fejembe. Ah, nem jó egyedül élni az embernek, mondja a szent könyv... Melegem van. A maga története?... Folytassam? A király főtanácsosát pedig úgy hívták: Mamukán. Tán az ő tanácsára parancsolta be a király a terített asztalok mellé a királynét, s ő miatta üzték tán el a király mellől... Ez maga, Miklós? Azt hiszem, ez a méd tanácsos szerelmes volt az ő királynéjába. Senki se tudja, hová lett azután a királyné annakutána. A szent könyv se írta meg a történetet tovább. Mi lett belőle? Mit gondol maga?...

A fiatal ember szeme ráragyogott a mosolygó szép asszonyra.

Akadozva, megzavarva dadogta: »Mit gondolok? Mit gondol... szerelmes volt a királynéba Mamukán?«

Katalin kikapta a legyezőt. A keze hozzáért a fiatal ember kezéhez s felszisszent élesen: »Nos?«

— Ha nincs meg a szent könyvben, akkor nem volt több története a királynénak. Ha szerette, megszerelte magának a királynét Mamukán s elvitte... és a boldog embereknek nincsen története, Katalin... Elrejtette az emberek szeme elől s élt vele holtig... Nem ezt kérdezi tőlem, Katalin?

... Az asszony felugrott, ráütött a legyezővel a vágyban égő ifju emberre s elfordult.

— Persze — maga így gondolkozik most: Ime,

itt van egy elromlott asszony. Ennek szabad efféle mondani... Mert volna maga is ilyet ajánlani nekem, ha az uram itt volna, Miklós? Elbujni a világ elől? Menjen... nem akarom hallani... mert úgy megbolondítottak az események, hogy félek magamtól: nem teszem-e meg? Azután (egy hideg fény villant ki a szeméből) azonban Mamukán... vajjon nem fondorkodta-e ki a királytól ő, hogy elűzze Vaszti királynét? Ah, nem félt-e a királyné törétől?

— Oh, hátha esze nélkül szeretett ő is?

Katalin asszony kiegyenesedett s megfordult.

— Menjen — mondta. — Sért. Olyan prédának lát-e az ut szélén, akihez hozzákaphat akárki? Nem akarom látni...

— A Vaszti királyné törétől nem félt tán, de a gyűlöletétől inkább — ha szeretett.

Szembefordult az asszonynyal.

— Megbolondít, Katalin! Sohase volt merszem, hogy így szólhassak magával, de lássa, félek, nem tudom mit beszélek s kitör belőlem mindaz a keserűség és mélységes vágy, amit magamba fojtva hordozok, mióta csak tudom magamat. Gyermekkoromtól óta való álomom maga, s ahogy a benlakó Isten nevét nem meri hangosan kiejteni a zsidó, nem mertem hangosan megnevezni, aki bennem él. Eddig maga fojtotta belém a szót. Nem mertem kimondani. Hidegsége fagyasztotta belém. De egy parányi melegség a szeméből: felpattant a sirom köve! Az Istenem kikel. Ne forduljon el, Katalin. Imádom...

Katalin asszony ablakig ment. Kitérte a szárnyakat.

— Menjen... Nem akarom hallani. Sért... Menjen. Ne halljam. Menjen...

Aztán az ajtóig lépett, megállott s röviden így szólt: »Várom...« Kilépett s hallatszott a kulcs csattanása, amint bezárta maga után.

Győzött. Felnézett az égre és felfenyegetett.

Hiszen csak a kezét kellett kinyújtania s Kosalyt büntetné meg. Szégyenbe döntené. Az ő féltett becsülete porba esne. Mert az ő nevét viseli még. Oh, de hát a másik. A kerítő... Aki megrontotta a Katalin boldogságát...

A heccnek vége csak ezután lesz. Hadd szenvedjünk mind egyformán...

Alkonyatban a kert elvadult sétautján várt. Tudta, hogy jönni fog Miklós. Kell jönnie. Tisztában volt magával... Előbb behajigálta egy utazóládába, amire szüksége lehet. Bezárta a belső szobáit, ahol felnőtt; még tele volt édesanyjának az emlékével. Oda nem fog benyitni többé. Egy-egy percig elérzékenyedett, arra fenhéjázólag fölemelte a fejét s megrázta. Várt s benézett a homályba. Lehetetlen, hogy ne jöjjön Miklós. Ez orrvadász... Tán az estét várja... Készen volt. Egészen természetes dolognak tartotta, mikor a kapuban meglátta. Elejébe ment.

— Vártam — mondta. — Mit akar? Mit tesz velem?

A fiatal ember a kezé után nyult. Katalin idegesen rántotta vissza.

— Mit akar? Illetlen hozzánk, hogy idillt játszszunk. Akar velem valamit? Nézzen meg. Alkalmas vagyok-e arra, hogy játékot izzón velem valaki? Akarja, hogy eltűnjünk innen, hogy a nyomunkba se érjen senki. Készen van-e rá?

— A rabja vagyok: Élek, ha rámnéz... s elvesszek, ha elfordul tőlem. A sorsom a kezében van. Menjünk. Elrejttem és szolgálom, amíg lehelet tart bennem. Csakhogy egy levegőt szívjak veled... egy-egy odavetett tekintetedért, elfelejtkezett kézszerítésodért. Ó, boldog leszek. Itthagyjunk mindent... Ó, akard-e?

Egy vén hársfa derekához dőlt, mintha fáradt volna.
— Menj, — mondta — mosolygott a tegezésre — készen várlak... Reggel jöjj... itt találsz... Menj, igen bágyadt vágyok...

*

A Katalin asszony házának bezárt kapuján mosolygó reggel csengetett Jobb Miklós. A vén cseléd komoran, kisírt szemmel állott elejébe:

— Senki sincs idehaza.

— Nekem se?

— Senki sincs itt. Egy levelet hagyott a nagyságos urnak. Ő elutazott az este valahová. Az Isten verje meg, aki elűzte őtet innen. Nem is tér vissza.

A levél így szólt:

— Utálom magát, Jobb Miklós, mint mindenkit. A mindenkéi leszek... csak a magáé sohasem. Ne keressen, mert könnyen megtalálhatja. Rosszá tették. Az leszek egészen. A fertelemben taszítottak. Oda megyek egészen... Annak a szeretője leszek, akit kapok... Akárkié, ha kell egy ilyen portéka valakinek. Az egyik-től elrabolt a másik. Hadd szenvedjenek mind a ketten. Gyalázatba üzött az egyik. Visszatérés nincsen. Hadd legyen teljes a gyalázat. A másik sohasem férjen hozzám. Szervedjen, amint szenvedtetek... Én megyek: kacagni, mulatni, amig birom. Eleget sirtam már.

Toll és tör.

— ápr. 19.

A KHUEN-KORMÁNY másodszer is lemondott. Az első lemondástól a másodikig alig telt el két hét s aki a politika eseményeit figyelemmel kíséri, csodálkozva kérde: miért kellett két héten belül másodszer is lemondania, hisz e két hét alatt semmi sem történt, amit a Khuen-kormány hibájául róhatna fel! A helyzet a második lemondás idején ugyanaz volt, mint az első lemondáskor, a parlamenti helyzet épp oly siralmas volt két hét előtt, mint két héttel azután. De ha két héttel ezelőtt másodszer is kinevezték a Khuen-kormányt, miért kellett két héttel később mégis elbocsájtani? E kérdésekre sohasem kapunk pozitív válaszokat. De a pozitív válaszoknál is van valami pozitívabb és ez a valami a köztudat, mely néha hirtelen, néha csak esztendő leforgása közben alakul ki. Ez egyszer olyan hirtelen ment véghez a kialakulás, hogy a második kinevezéskor mindenki tudta, hogy a Khuen-kormány csak hetekig maradhat helyén. A közjogi politika, melybe Apponyiék sodorták rezolúciójukkal és formulájukkal a Khuen-kormányt, megroggalt a kabinet hitelét Bécsben s a rezolúció óta Khuent nem a saját értéke, hanem a politikai rökonok erkölcsé szerint ítelték meg. Az ítélet nem volt igazságos, de azt hisszük, Khuen még sem panaszkodik miatta. Talán örömmel fogadta, mert egy igazságtalan ítélet gyötrelme elenyészőben kicsi a torturákhoz képest, amiket egy magyar miniszterelnöknek kell a mai parlamenti viszonyok közt elszenvedni.

DEÁK FERENCZ azt a bibliai izü utasítást adta egy barátjának: légy olyan, amilyenek a fiadat szeretnéd hogy legyen. Aranyba kellene verni ezt az igazságot — és elküldeni Budapest székesfőváros magisztrátusának. A fővárost ugyanis az a gondolat foglalkoztatja most, hogy az iskoláiban perselyeket helyez el, hogy a gyerekeket taka-

rékosságra szoktassa, — ugyanakkor azonban az a gondolat is foglalkoztatja a fővárost, hogy a gyógyszálló felépítésére előirányozott másfél milliót felemeli. harmadfél millióra. Hát kérem, vagy — vagy : vagy előirányozni nem tudnak, — ami elég baj ott, ahol egy csomó íróasztal mellett egyebet se tesznek, mint előirányoznak — vagy realizálni nem tudják az előirányzatot. Egyet tudnak : bizottságot kiküldeni, — az történik most is, de persze egészen véletlenül majdnem csupa építész van a bizottságban, amivel szemben koncedálni kell, hogy magát az építést is bizottságitag-építészek szokták végezni . . . Ezek után pedig csak a tanügyi tanácshoz van egy kérdésünk : nem irathatja-e be a fővárost a saját iskolájába, hogy a hatéves gyerek mellett ő is megtanulja a takarékosagot ?

AZ ÉLET KÜLSŐSÉGEINEK AZ ETIKÁJA — talán ez az egyetlen dolog még, ami árkot és az ugyanazok közt a létkeretek közt élő budapesti és — mondjuk — kölni ur közt. Hogy például : rendszeren kell visszaköszönni az utcán, hogy felelni kell a levelekre, hogy respektálni kell bizonyos szokásokat, amiket egy keresleti rayonban — üzletben, tudományban, színházban — kikodifikálnak a viszonyok. Hogy ez természetes? hogy ez sarkigazság, amiről épp úgy nem kell beszélni, mint arról, hogy ma csütörtök van? — ugyis tudja mindenki . . . mi is azt hittük ; de — úgy látszik — rosszul hittük. Csontos Gyula embernek is, művészeknek is kitűző — igaz : a glória kikopott már a feje felett, de Budapesten minden glória hivatalból, automaticze kopik el három esztendő után, de a stílus, ahogy a színházat elrugta magától, ahogy semmibe vette azt, ami egy német művésznél mindenekfelett való, kissé — hogy is mondjuk — hazai. Hogy előlege volt, ahhoz senkinek semmi köze, majd elintézi a direktorával ; de hogy csak úgy, öletszerűen, máról-holnapra jaképnél hagyja a színházat, amely végre is — pénzt, sikert, presztízt és existenciát nyújtott neki, az különös. Így elmennek egy kávéházból, így elmennek egy urtól, akitől tüzet kértünk. De tüzet kérni, rágyújtani, és aki tüzet adott : mellbevágni . . . nem. Nem. Ezt nem lehet, így nem lehet. színházat, kultúrországot játszani. Hogy bohémek közt így szokás? — ugyan kérem, ne bolondítsuk egymást frázisokkal, amikben magunk se hiszünk. Bohémek . . . Budapesten . . . miniszteri fizetéssel.

A HALÁL KUTYÁJA : a tüdővész kimart egy pinczért a világból. Egészen bizonyos, hogy a gümőkór bacillusa nem tulságosan demokratikus hajlandósága és egyes osztályokat kivételes szimpátiával keres fel, — és kétségtelen az is, hogy az alsóbb rétegek közt jobban érzi magát és több kapura, több ablakra talál egy szegény ember csontjai és szövetei közt, mint egy tenoristáéban. De kétségtelen az is, hogy az a tetemrehívás, amit a pinczerek ebből az alkalomból egy budapesti kávéház előtt rendeztek, se indokolt, se tapintatos, se czéllal való nem volt. Végül is : a halál az egyetlen trompf, amit az ember az élettel és az élet disznóságaival szemben kijátszhatik, — ezt agitativ fegyvernek felhasználni nem lehet. Aztán : ki ellen irányult a középkori, az amugy is tulfütött idegkatlanokba még jobban belegyújtó tüntetés? A kávé ellen, — Istenem, ő nem tehet róla, az egyedüli, ami neki módjában van, hogy talán valamivel jobban belenyul a zsebébe, amikor fizet, — attul pedig se jobb, se tisztább, se egészségesebb nem lesz a kávéházi harcmező levegője. Vagy szimbólikus jelentősége volt az egésznek : nekünk szólt, a vendégeknek, hogy ime, vagonos osztály, ti itt henyétek és nekünk el kell pusztulni — a ti kényelmetekért. De hát hogy nem tudják a pinczerek, hogy Budapesten kávéházba csak a szegény ember jár, — hogy a vendégek fele épp úgy tuberkulotikus itt, mint a pinczerek

fele, hogy vendéget és pinczért egyképp a bajok zápora teref ezekbe a ragyogó bánat-ólokba? Nem, nem, — ez a tüntetés nem volt helyénvaló, és az egyedüli, amit elértek vele, az volt, hogy egypár beteg kávéházlakóban megdidergett egy órára a lélek. Ezt el lehetett volna kerülni.

KILESETT PÁRBESZÉD.

- És Ön ?
 — Mit én ?
 — Hogy ön mit gondol ?
 — Semmit se gondolok.
 — Lehetetlen, hogy egy magyar, aki ül a kávéházban és olvassa a lapokat, semmit se gondoljon a kibontakozásról.
 — Ja arról? Hát arról gondolok is.
 — Mit ?
 — Egyetmást.
 — Eszerint gondolja, hogy a választójog, a véderőreform és a . . .
 — Ne folytassa. Mert ezekre én nem gondolok. Én álomban sem gondolok ezekre. Én nem gondolok a választójogra, mert nekem már van és mégse élek vele, és nem gondolok a véderőre, mert én nem voltam katona és há az Isten élteti. Piczege bácsit, akkor a fiam se lesz. Nem lesz még akkor se, ha az ellenség beül a Newyork-kávéházba és onnan lő át kemény zsemlyéket a Meteorba. Ha Piczege bácsit az Isten élteti.
 — Ki az : Piczege bácsi ?
 — Piczege bácsi az én családi katonaszabadítóm. Ahogy nekem egy fiam születik, Piczege bácsi a tenyerét dörgöli és gratulál. A jobbkezével megrázza a balt.
 — Kiét ?
 — A magáét. Nem a magáét, hanem a magáét. Mert Piczege bácsinak : ahány fiu nekem, annyi ezer korona neki. Ő kiszabadítja és pont, a hadsereg mehet a sóhivatalba. Tehát füttyölök a véderőreformra.
 — Ellenben ?
 — Ellenben nekem az lesz a miniszterelnököm, aki három programponntal jön.
 — Melyik az a három ?
 — Egy, hogy a mennydörgösmennykő csapjon a pesti konflisokba.
 — Ez jó.
 — Kettő, hogy az ördög bujjék a pesti pékekbe.
 — Nem rossz.
 — Három . . . különben mit tárgyaljam a harmadikat, mikor az első kettő úgy kell nekem, mint a hal a víznek.
 — Nem a hal a víznek, hanem a víz a halnak.
 — Ahogy parancsolja. Nekem mindegy, mert én se a vizet, se a halat nem szeretem. Ezt intézzék el ők egymás közt. De tény, hogy addig nálam nem lesz béke, amíg . . .
 — Amig ?
 — Amig egy miniszterelnök egyik kezében egy autotaxit, a másikban egy friss kiflit nem hoz.
 — És akkor mi lesz ?
 — Akkor lesz a világbéke. Akkor a farkas együtt fog pikkolózni a báránnyal és az oroszlán füvet fog enni a maga tenyeréből.
 — Grád az enyémből? Az enyémből nem.
 — Ezt megint intézze el maga az oroszlánnal. Én részemről már tudom, mit fogok csinálni akkor.
 — Halljuk ?
 — Beülök egy taxiautóba, két-két kiflit veszek mind a két kezembe, négyet dugok a szájamba, egyet a kalapom mellé és úgy nézem . . .
 — Mit ?
 — Hogy hogyan pukkad meg a háziuram az én jólétemtől. Mert ez az a harmadik pont, ami énnálam egy népszerű miniszterelnököt eredményez.

Proximus.

A mult felé.

— Henri de Régnier. —

Susog a nád az álmodó tavon;
S mint láthatlan madarak rebbenése,
Hirtelen tűnőn s halkan is nagyon,
Csobban a hullám csendes partot érve.

A hold isteni fényében sugárzik
A végtelen távolu rónaság,
Ahonnan kósza szellő hordja váltig
Virágzó bokrok s füvek illatát.

De hallga csak, suttogva száll egy dallam:
Panaszós forrást rejt itt a magány —
A szívben is feléled a bu halkan
És felzokog tünt boldogság után.

A mult mélyén, hasonló éjszakáknak
Szomorú, drága emléke fakad
S nagy messziről ajkunkon tétovázna
A rég elrebbent szerelmi szavak.

Kún József.

Krónika II.

A Titanic katasztrófája.

— ápr. 19.

Valóban úgy látszik, hogy új hőskort élünk. Nem az embernek ember ellen való nekiveselkedéseknek ama hőskorát, amelyeknek azután a »dalban elbeszéléseiből« hol Iliász lett, hol pedig niabelungi ének, hanem nagyobb és igazabb hősiesség korszakát. Az ember többé nem az emberrel küzd, nem úgy marakodik, mint a pleisztocén, vagy talán már az oligocén korszakok prehisztorikus embere is verekedett már egymással, hanem felvette a rettenetes, teljes harcot a Természet ereje és hatalma és ravaszságai ellen. Mert a Természet nemcsak erős és hatalmas, hanem furfangos is. És csak irtózatossá viaskodások, rettenetes áldozathozatalok árán adja oda a titkának egy-egy misztériumfoszlányát. Új hőskor ez, amikor itt a levegőben felelted berreg, — még nincs jó és igaz szó a repülőgépmotora hangjának a kifejezésére — amikor az automobil minden expresszvonatot skartba tévő sebességgel szalad a »nem kötött« pályán is és amikor a tengerre várakat és kastélyokat építettünk. Dreadnoughtokat és Titanicokat.

*

Új hőskor ez, nem aprólékos vallási vagy politikai villongásoknak a küzdőkora, hanem szinte visszatérés a mitológikus korra, amikor az ember az Istenekkel viaskodott, amikor Prometeusz a lángot lopta el a halhatatlanoktól. Ez a küzdelem az, ami azután igazán vérbe megy: — az Ember nagyszerű küzdelme a Ter-

mészettel, de többé nem naïv mitológiai allegóriák kifejezésén, hanem a legpozitívabb »c'est la guerre« jelszóval mind a két küzködő ellenfél részéről. Talán utolsó, talán mindenben diadalmas hadjárata lesz ez az embernek az istenek ellen.

*

Hogy irtózatossá áldozatokat kíván ez a háború, annak nagyszerű és diadalmasan tragikus emlékei vannak ma már. Csak a páris—madridi vérbefulladt automobilversenyre kell visszaemlékezni, ami kilencz évvel ezelőtt világháborodást okozott a tömeg-gyilkolásival, vagy a Chavez fejedelmi halálára az Alpesek jég régiójában, és már érezzük, hogy nem precedens nélkül való az Embernek és a Természetnek e gigászi küzdelmében a valóság, hogy még mindig a Természet erősebb, de — az ember immár az utolsó csapásokat méri rá az erejére.

Kihuzza minden »Tükké«-jének a méregfogát, rájön a legrejtettebb titkaira is, hívják őket akár Röntgensugárnak, akár rádiumnak, akár marconigrammnak, akár hideg fénynek. De ez a küzdelem azután rettenetes áldozatokat kíván az embertől is és ime most, szinte ünnepi alkalomra vette el szimbólikus áldozatul a leghatalmasabbat, amit idáig az ember a tenger leigázására alkothattott: népek ezreit és kincsek milliárdjait ragadta el egyetlen akaratkifejezésével...

*

Sunt certi denique fines. A fák nem nőhetnek az égbe és a Titanic katasztrófa-óriásának az oka éppen magának a hajónak az óriási mivolta volt.

Képzeltetek el hajót, amely akkora, hogy ha az orra a Newyork-kávéház előtt állna, akkor a kormányosa még valahol a Spolarits-kávéház körül dolgozna azzal a kerékkel, amelylyel — immár bebizonyult — nem lehet Leviathánokat kormányozni. Képzeltetek el, ha van fantáziátok akkora, hogy ez a hajó harminczhárom méter széles, tehát becsületesebb szélességre épült, mint akár az Andrássy-ut, akár a Nagykörut. És vesétek hozzá, hogy annyi ember utazott ezen a hajón, mint két magyar nagyközség lakossága. Vagy — mit mondjak? — egy rendezett tanácsu város, amely a tengeren uszik. És amelynek nincsen szegény lakosa, amely még a fedélközén is csak javaemberek számára készült, és amelynek a megmozdulása is katasztrófát jelent a hozzá közel merészkedett kisebb hajók számára.

Mert ez volt talán az igazi oka és nem az az uszó jéghegy a Titanic katasztrófájának: az a számításbeli hiba, hogy ekkora irtózatossá uszó tömeg kormányozhatatlan éppen amiatt a rettenetes vízmennyiség miatt, amelyet a helyéből kiszorít és amelyet a megmozdulásakor az archimedesi törvény végső vonatkozásaképpen szintén megmozgat, apróbb járóművek — és mi nem dióhéj a Titanic mellett? — végzetére, embergyilkosan nagy hullámverésére. Ezeknek a hajóóriásoknak az:

elindulása mindig egy-egy kisebb katasztrófát jelent a velük egy kikötőben álló hajók számára, mert behemóti testük mozdítása mindig tengerháborgást, szinte elementáris erejű hullámverést idéz elő. A másik óriás, a Titanic szintén mitológiai hangzású testvére, az Olympic csaknem maga is áldozatává lett annak, hogy elindulásakor a felkavart víz egy kisebb hajót — no, például olyant, mint az a bécsi hajó, ami itt a görög templom előtt köt ki — az utjába vetett, úgy hogy csaknem a saját maga áldozatán lett áldozattá.

*

A Titanic-kal az elemek, vagy a Természet, vagy nem bánom akárhogyan nevezzék is ezeket a titkos erőket, alattomosabban is, impozánsabban is bánt el. Sweet to the sweet, — mondja Gertrud királyné virágot hintve Ofélia koporsójára — monstrumot a monstrumnak, mondta a tenger és a nyakára jött nagy rabigára nem is az igazi vitézeit küldte el, a hullámverést, vagy a passzátszelet, hanem az alattomos, titkolt tartalékerejét, a tengervíznek ama természetadta ellengóliátját, a jéghegyet, amely kietlen, országnagyságu mivolta ellenére is alattomosan támad, mint a torpedó, vagy a víz alá rejtett akna. Hogy emberi küzködésről vegyek példát emberek és elemek összecsapásának a megértetésére.

*

Ezerötszáz ember pusztult bele a jegedző oceánnak abba a mélységébe, amely a legtöbb hajót követeli bele a maga harminczhat csomó mélységű gyomrába. Ahol elpusztult a Cimbria, a Bourgogne, — a Rockall-tól Labradorig és Uj-Fundlandig, ott Grönland alatt, a megoldódó jéghegyek tengerében rettenetesekek a víznek a fufangjai. És a leghatalmasabbnak, leggőgösebbnek, legmegbizhatóbbnak épített ellenfelét is ott ölte meg a tenger. Ugy látszik, hogy ott, a jéghatáron, ahol az emberi élet melege, a jövő forrósága találkozik össze a jégrideg anyatengerrel, csak ott történhetnek ilyen szimbolisztikus jelentőségű katasztrófák, a tömegtragédiának ez a szomorú tökéletessége, amelyhez képest a klasszikus tragédiairás azzal a pár nyomorult kis halottal és Shakespeare azzal, hogy a tömegtragédia után még a sugót is megöli ott a saját lyukjában, egyszerűen Kóczán-dijként jelentkeznek. Száz, kétszáz esztendő múlva érti meg csak az ember azt, hogy mi volt a Titanic tragikumának az egész jelentősége és hogy mennyire sorsfordulat ez az emberek történetében.

*

... És mégis ... Smith kapitány, ha pénzért is, hős volt, az angol matrózok normann erővel álltak ott mind a helyükön és wiking halálmegvetéssel hullogattak bele az elomló kolosszus földrengésnél erősebb ropogásába ... És mégis nekem most a Petropavlovsk pusztulása jut az eszembe. Azé a másik hajóé, amelyik az orosz-japán háború idején Port-Arthur előtt repült

bele a levegőbe, hogy azután lassan leszálljon a tenger mélyére, a korálok és holoturiák közé.

A Petropavlovskon ott Makarov pusztult el és vele együtt Verescsagin. A Titanic katasztrófája együtt emésztette áldozatul Astort és Stead Vilmost ... És most már itt azután egészen elfog a kísértetlátás ... a Sipka-szorosban minden csendes, akár Verescsagin festette is, akár Stead akarta hirdetni a csendességét ...

Mert az egyik mellett ott volt Makarov, a katona, a másik mellett Astor, a milliárdos. Most már pihennek együtt mind és a tengerfenék iszapja nem válogat közöttük ...

Paganel.

50, rue d'Amsterdam.

Irta: SZABOLCSI LAJOS.

(Ezt egy igen öreg és elegáns ur meséli egy párisi klubban. Állítólag, mikor még fiatal volt, délelőttönként kijárt lovagolni a Boisba, kék és lila csokrokat viselt és harmadik Napoleon kezét is fogott vele. A történet nem valószínű. Mindenesetre lehet mellette szomorkodni, mert hátha mégis megtörtént.)

Most már nem tudom biztosan, szombaton, vagy vasárnap volt-e? Inkább vasárnap, a nap sütött s én vallásos lehettem, mert épp kijöttem a Trinité-templomból. A lépcsőről lenéztem az utcára. Nagyon sok fiatal nő ment arra, fehér napernyők húzódtak végig fölöttem. Egyszerre barátom, a fiatal Camille — most már generális, vagy halott — meglökött:

— Nézd.

Egy fiatal, szomorú asszony jött ki a kapun. Telt arca volt, kisírt szemei — azt hiszem — violaszínűek, de az orra finom és pikáns, és az az érzésem támadt, hogy ha valami nagy gyásza nem lehet, akkor bizonyára affektálja a szomorúságot. A ruhája egyszerű és magától értetődően fekete. Rámnézett. Én odaléptem hozzá:

— Asszonyom, egy félóra múlva esni fog. Elkisérem.

Felnézett az égre, mely tiszta és vidáman kék volt e délelőttön, látta, hogy kedveskedni akarok. Egy pillanatig belenézett a szemembe. Aztán elfordult és lesietett a lépcsőn. Barátom becsületszavát adta, hogy el is mosolyodott egy kissé, s ezért nyilván elkísérhetem. A nő nem nézett vissza, átvágott a téren, s nem állt meg sehol. En folytón a nyomában. Utczákon át üldöztem, egyszer elébe kerültem s akkor megállt.

— Mit akar tőlem? — kérdezte, de elég nyugodt maradt. A kiejtése meglepő volt: a délvidéki parasztlányok beszélnek így. A titokzatos nő nem lehet más, mint vidéki özvegy.

— Én rajongója vagyok, mióta megláttam. Hova siet?

— Haza. — Itt sóhajtott.

— Valami gyásza van, kedvesem?

Nem felelt, hanem lassu léptekkel megindult. Bemutatkoztam — a nagybátyám nevét mondtam be — és egy negyedóráig beszéltem szerelemről. Közben mindinkább megtetszett; naiv és buta volt, de bájos. Régi bókákat kezdtem mondani.

— Maga igazán szeret? — kérdezte most.

— Őszintén. Mint egy poéta.

Megrémült és elfordította a fejét.

— Ne mondja ezt. A férjem is poéta.

A kaland itt már érdekesebb lett.

— Öreg poéta?

A nő sóhajtott:

— Nem. Talán ötvenéves. Német verseket ír.

Itt megállottunk egy kapunál, a rue d'Amsterdamban voltunk, piszkos és öreg ház előtt. Fel akartam kísérni, de nem engedte. Egy találkozóért könyörögtem, de besietett a kapu alá. A homályos lépcsőházban visszafordult:

— Jöjjön föl holnap délután ötkor. A férjemnek mutatkozzék be, mint régi tisztelője. Negyedik emelet.

A férje nevét kérdeztem, de ezt már nem mondta meg. Eltűnt. Könnyű és lenge parfümjét éreztem a kapu alatt. Kis vidéki vadvirág, állapítottam meg, és azt hittem, el fogom felejteni. De vasárnap délután a könyvtárból verseskönyveket vettem elő és olvasgatni próbáltam. Nem ment. Utálok a verseket. És elaludtam a karosszékemben és róla álmodtam, az

szemü ember feküdt. Először azt hittem, hogy Krisztus, mert a sápadt arczáról s barna szakáláról a francia templomok üvegfestményei jutottak eszembe. Egy lepedő takarta be; egész mozdulatlan volt, csak a kezei kopogtak ijesztő gyorsasággal a padlón. A padlón ujságok és orvosságos üvegek vették körül; e perczben besütött a nap és láttam, hogy az egyik kezével a jobbszeméhez nyul. Felemelte a szemhéját és rámnézett. Elmosolyodott:

— Ön idegen, tehát bocsásson meg, hogy így üdvözölöm. A balszemem egyáltalában nem akar már kinyitni. A jobbnak én segítek.

Odaléptem a matrácok mellé. A roncsember nevetett fehér és halotti arczával.

— Ön kissé meg van rémülve. Nos, mi hozta ide? Nehezen feleltem:

— A versei, mester. Imádom a verseit.

— És melyik az ön kedvencze közöttük?

Soha egy német verset nem olvastam életemben.

A trónörökös gyermekei Brioniban.

egyszerű és illatos kis asszonyról, ki olyan hálás volt minden banalitásomért. És vasárnap reggel tudtam, hogy szerelmes vagyok. A lapok unalmasok voltak, a szeretőmnek üzenetet küldtem, hogy elutazom és két óraker öltözködni kezdtem. Elegáns és hódító akartam lenni, — ha jól emlékszem, áprilisban történt, s ti tudjátok, milyen veszedelmes ez a hónap ránk, fiatal emberekre.

Négy óraker ott voltam a rue d'Amsterdamban. Az ötvenes számú házba beléptem s nyugodtan másztam meg a négy emeletet. Egy öreg, barna ajtó előtt voltam. Kopogtattam. Valaki ajtót nyit, — de nem szobalány, hanem egy komoly arcú fiatal nő.

— Az urat tetszik keresni? Most újból jobban van. Nem tudtam felelni.

— Én az ápolóné vagyok — magyarázta tovább. — Délben felébredt az ájulásból s most felolvasok neki. A napilapokat kívánta.

Előre mentem a sötét előszobán. Kinyitom az ajtót s valaki hangosan felém kiáltja:

— Jó napot, jó napot! Ki az?

A szoba közepén, sok piros matrácson, egy lecsukott

Meghajoltam:

— Mind, mind elragadóak, mester.

— De az ön nevét szabad tudnom?

Megmondtam a nagybátyám nevét, újból az övét, ki ismert politikus volt. A haldokló — mert az lehetett — leeresztette a szemhéját és egy kis szünet után azt mondta:

— Tehát közeli rokonságban vannak Napoleonnal. Ó, én is szerettem a korzikait. Mindig az ő példáját akartam követni, — látja, ez itt az én Szent-Helénám, ahol lassan elpusztulok.

Az ajtó halkán kinyilt és egyszerű házi ruhában bejött az én hölgyem. A beteg halkán megszólalt:

— Kérlek, Mathilde, vezesd be a szobádba ezt az urat. Bemutatom neked:...

Felálltam és egy pillanatig ránéztünk. Az asszony föléje hajolt:

— Henry...

— Semmi bajom nincs — mondta a költő. — Csak Napoleonon gondolkodom. Hétéves koromban láttam Düsseldorfban. A piaczon lovagolt és rámnézett, mikor az apám felemelt és éljeneztünk.

Üsend lett. Bementünk a nő szobájába. Forrón megcsókoltam a kezeit. Kiszabadította magát:

— Három éve fekszik a matráczonon. Én nem járhatok ki, csak ha a templomba megyek vasárnap. Akkor is csak nyolczvan perczet enged és hangosan számol, míg hazaérek. Igen szerencsétlen vagyok...

— Három éve?

— De már tíz éve beteg. Olyan szép verseket ír hozzám, de én nem értem őket. Az anyját akarja látni és a nővérét és sokszor napokon át ájultan fekszik.

— Az orvosok?

— Azt mondják, hogy évekig élélhet így.

Gyors és elszánt akartam lenni s magamhoz szorítottam Mathildeot. Meg akartam csókolni, de kiszakította magát kezemből és az ajtóhoz szaladt:

— Henry hiv... Jöjjön holnap.

Másnap újra ott voltam. Harmadnap megint. De a beteg egy pillanatra sem engedett egyedül maradni az asszonynyal. Kórházban még sosem csókolóztam s így kitartottam, mert ezt is meg akartam próbálni. Ne higyjétek, hogy durvaságból történt, csak makacsul kívántam Mathilde szerelmét. Istenem, azért én sajnáltam a beteget, aki néha oly kedves és szellemes volt a nyomoruságában, de éreztem, hogy az asszonynyal jót teszek, ha naponta egy órára levegőt, napot, Párist viszek be neki a magányába.

Egy hét múlva — késő délután volt — Henry maga küldött el. Előzőleg egy óráig folyton Németországról beszélt. Kifáradt. Mikor felálltam, azt mondta:

— És amit ezután fogok írni, így, bénán, így, tehetetlenül, az is háboru lesz. Én harcolok velük Németországért, melyet elleptek, mint a békanyál a folyókat, és a siromig fogok hadakozni. Tovább is. A föld alól is csatázni akarok... Menjen.

Nem mentem el, hanem a Mathilde szobájába siettem lábujjhegyen. Az asszony sirt:

— Tudja, mi történt? Szeretője van. Valami titokzatos nő, akit ő kis macskának nevez s akihez leveleket ír. Tegnap is itt volt. Feketében. Lefátyolozva. Egy karcsubb nő...

Mathilde nagyon boldogtalan volt. Én minden erőmből átöleltem és — először! — megcsókoltam. A vállamra hajtott a fejét és úgy sirt tovább. Vigasztalni akartam, de artikulálatlan hangokat hallottunk és valami halk zörejt.

Kinyitottuk az ajtót. Fehér ingében ott feküdt ájultan a költő a küszöbön s a kezét a kilincs felé nyujtva, ökölbe szorította. Az arcán rettenetes fájdalom és szomorúság. A matráczokról vonszolhatta ide magát — perczekig tarthatott — és a nagy megerőltetéstől rosszul lett. Megijedtem és a szive fölé hajoltam.

— Féltékeny — mondotta az asszony. — Most megint két napig rosszul lesz.

Visszafektettük az ágyba s az ápolónő frissítőszeret adott neki. Nem tért magához, de nyugodtabb lett és elaludt. Én kegyetlen rosszul éreztem magam — érthetőleg — és elszóktam. Örültem, hogy nem kell visszamennem. Hiszen a kalandnak vége volt. Egy év múlva arra vitt az utam s a házmesterné elmondta, hogy a költő meghalt s az asszony elköltözött.

Igen, uraim, most már ötven éve. Mondhatom, hogy Mathilde mégis szép volt, s az az egyetlen csók, ott főtt a padlásszobában, tavasszal, délután, megéri, hogy ma is beszéljek róla önöknek. Látom, hogy mit akarnak még kérdezni. Hát nem. Még ma sem olvasok verseket. Utálom őket, mert mind csupa fecsegés és egyet sincs türelmem végigolvasni.

Saison.

Napfogyatkozás.

— ápr. 19.

A doktoréknál fiatal krumplit tálaltak fel vacsorára a borjukotlett mellé, ami a tavasz első hangulatát árasztotta végig az asztalon. És amikor a doktorné még a fejes salátát is behozta negyedekre szelt tojással a csillogó eczetlevesben, a huszéves Olga ráhajtott a szőkefürtös és kőcztetéstől duzzadó fejét vőlegényének, a számellenőrnek vállára és a fülébe sugta:

— Milyen szép a tavasz!

A doktor és doktorné diszkrétan elfordították fejüket és úgy tettek, mintha beszélgetni akarnának egymással; a tizenhatéves Ilus pedig felhasználva az alkalmat, nagy darab kenyerét gyorsan, majdnem észrevétlenül bemártotta az eczetbe.

Az egész nem tartott tovább tíz másodpercnél, amelynek végén azonban mindenki ravaszán és gène-esen nézett egymásra. A számellenőr ebben a pillanatban ejtette ki száján a nagyszerű elhatározásból eredő szavakat:

— Holnap tizenkét órakor napfogyatkozás lesz! Ajánlom, tegyünk egy kirándulást a szabadba és nézzük meg ezt a tüneményt!

Igy történt, hogy másnap délben az egész család a Gellérthegy tetején egy korcsmában várta az ebédet és a napfogyatkozást. Nekünk, költőknek, íróknak és egyéb burzsoáknak — ha ugyanilyen elhatározás született volna meg lelkünkben, amit lehetetlennek tartok — a két esemény közül nyilván az ebéd lett volna a fontosabb, sőt az egyetlen fontos. De doktorék, akik tudvalevőleg még krumpliból és fejes salátából is a tavasz titokzatos romantikáját merítették ki, izgatottan nézték órájukon a perczmutatót és aggodalmas tekintettel lesték a felhők járását, mely talán megfosztandja őket a csillagászati tünemény gyönyörűségeitől.

Mindegyikük egy bekormozott üveget tartott a kezében. Olga, mint mindig, ezuttal is önfeledten (Freud óta újra divatba jutott szó) csipdeste a számellenőr karját, Ilus pedig a tíz ujját huzgálta ki a csontos bütyökágyból, a doktor festett, fekete és a lá »kedélyesre« nyirott szakálát cibálta; a doktorné pedig, mert ma nem kellett odahaza piszkos negligésben főznie és a cseléddel veszekednie, kifejezésteljes, boldog mosolylyal játszott a előkelőséget és eleganciát; ilyenkor mindig arra gondolt, hogy leánykorát egy drezdai nevelőintézetben töltötte.

A pinczér állott sört és száraz sóskiflit tett az asztalra.

— Ah! — szolt Olga, vőlegénye fejét simogatva. — Már csak jönne!

— Jönni fog — biztatta a számellenőr.

— Jönni fog — biztatta a doktor.

— Es wird kommen! — biztatta a doktorné.

Olga érezte, hogy most neki legjobb volna rakon-

czátlankodni, durczáskodni, mert a napfogyatkozás annyira késik. Érezte, hogy az elkényeztetett gyermeket kell játszania, mert ez jót tesz bucsuzó leányságának. Ennélfogva elfintorította szájacskáját. Ezt csupán Ilus vette rossz néven tőle és sápadt irigységgel pattogtatta tovább is tiz ujját.

— Angyalom, — szólt a számellenőr — a csillagászat a legexaktabb tudomány, mely nem téved. Ha a csillagászat azt mondja, hogy a nap április 17-én déli 12 óra 26 perczkor fog, akkor mérget vehet rá.

Ilus dühös volt és azt szerette volna, bár ne volna a csillagászatnak igaza. Egy tizenhatéves leány mindig és minden ok nélkül dühös, — ha a nővére menyasszony; főképp pedig a vőlegényre dühös.

Olga ellenben jókedvű volt és minden iránt érdeklődött.

— Voltaképpen mi az a napfogyatkozás? — kérdezte.

A vőlegény már rég várta ezt a kérdést, mert tegnap a lexikonban megnézte a napfogyatkozásról szóló sorokat. Elkezdte tehát:

— A hold pályafutásában egy olyan sikba jut el...

— Mindjárt — szólt Olga és a pinczértől újabb sóskifiket kért.

Aztán vőlegénye felé fordulva, szórakozottan ismételte:

— ... pályafutásában egy olyan sikba jut el.

— A hold pályafutásában egy olyan sikba jut el, amelynél... amelynél korongja... Nem figyel, angyalom?

— Dehogy nem figyelek!... Korongja...

A számellenőr nem volt fegyelmezett elme; ennél fogva többször előlről volt kénytelen kezdeni.

— A hold pályafutásában egy olyan sikba jut el...

— Ezt már hallottuk — szólt kárörvendően Ilus.

— Aber Ilus! — intette le a doktorné.

A számellenőr szemrehányólag nézett a társaságra és újra mondta:

— A hold pályafutásában egy olyan sikba jut el, amelynél korongja...

Senki sem figyelt rá, amit észrevett és mérgesen hagyta abba az értekezést.

A doktor izgatottan kelt fel székéről és a vendéglő kerítéséhez lépett. A többiek követték példáját.

— Mi az, papa? — kérdezte naivan Olga és karját a számellenőrébe fűzte.

— Pont tizenkét óra huszonhat perc! — felelte a doktor.

Az egész család szeméhez illesztette a kormos üveget és felnézett a felhős égboltozatra. Tekintetüket össze-vissza jártatták és úgy keresték a Napot, mint ügyetlenebb orvosok a beteg kezén az ütőérverést.

Ilus összeszorította fogait és izgatottságában egészen bekormozta az orrát. Rettenetesen félt attól, hogy egész sötét lesz és Olgáék titokban csókolózni fognak. A doktor a közömböst játszotta és egyre azt hajtogatta:

— Ezelőtt tiz évvel gyönyörű volt a napfogyatkozás.

Olga az egészszel nem törődött és jobb szeretett volna otthon lenni a számellenőrrel. A számellenőr éhes volt:

— Még mindig nem jön! — szólt durczásan Olga és megcsipte a számellenőr karját.

— Jönni fog — biztatta menyasszonyát a számellenőr nem nagy bizalommal.

Közben elmúlt 12 óra 26 perc; lett fél egy; lett háromnegyed egy.

— Hallatlan, hogy nem jön — szólt siránkozó hangon Olga.

— Ott! Ott! — kiáltott lihegve a doktor.

— Hol? — kérdezték izgatottan a többiek.

A doktor csüggedten eresztette le szeméről kezét, melyben a kormos üveget tartotta.

— Csalódtam — szólt szomoruan. — Ugy látszik, nem jó helyről néztük.

Indult visszafelé az asztalhoz; a többiek követték és mindenki szomorú volt. Csak Ilus örült, hogy a kirándulás nem nagyon sikerült.

Azonkívül a doktorné veleszületett életbölcse ségével vigasztalta a családot:

— Nem baj. Majd holnap látni fogjuk a moziban.

Doktoréknak felcsillogott a szemük.

— Igaz! A moziban! — kiáltottak fel elragadtatva.

És most már nyugodtan költötték el ebédjüket. Mert a mozi minden látványosságért kárpótol. A fotografusoké a jövő és többé senki nem megy el Rómába a pápát megnézni.

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

Faragó Ibolyka. Szatmárnémetiből, ahol az édesapja katona, indult el Faragó Ibolyka, hogy meghódítsa a világot. Budapest az első stáció, a Royal-szálloda és Mozart d-moll zongoraversenye az első — reméljük: győzelmes — csata. Zenekarkisériettel adja elő a koncertet Ibolyka, akinek nemcsak azzal kell megküzdenie, hogy a közönség a sok zenét már unja és bizalmatlan az új nevek iránt, de azzal az előítélettel is, amivé a csodagyerekek iránt való »előszeretet« az idők folyamán átváltozott. Akik hallották, azt állítják, hogy apró kollégái mellett mondott plaidoyer-je eredményes lesz, s minthogy a tehetséges Bendiner Nándor a mestere, erre van is némi garancia. Az azonban már nem egészen bizonyos, hogy amikor kicsi ujjai alól megszólal a nehéz Rheinberger-féle kadencia, hogy ugyanakkor az ifjú művész nem gondolja-e sóhajtván és némi mélabuval: A többi kislányok most tejbe-grizt kapnak. vacsorára...

* * *

□ **Sportrovatok.** Ilyenkor, tavasz zendültével kivirulnak a sportrovatok. Nem a lósport rovatát gondolom, mert az már kezdi a jobb fajta embereket nem érdekelni. *Mundus vult decipi*: ezt már a lovak is tudják és állandóan csalják az embereket és az emberek kezdenek torkig lenni e lóssággal. Hanem igenis virul az embersport és milyen különösképpen virul, ó uraim! Vasárnap mérkőzések folynak, nemes küzdelmek elsőbbségért, bajnokságokért, kupákért, kelyhekért, serlegekért, plakettekért, érmekért és czimerekért. Ez gyönyörű. Röpül a labda, feszül-

neck az izmok, pirul a közönség arcza az izgalomtól. Vasárnap. De vannak hétköznapiak is. A vasárnap a küzdőké és a publikumé, a hétköznapi a sportrovatvezéreké. Akik harcolnak egymás ellen és ütök, vágják, pofozzák egymást. Röpül a mázsás gorombaság, magasabbra mint a labda, magasabbra mint a madár, mindennél magasabbra, s ahol leesik, — ne tessék félni — ott nem csap agyon senkit. Nem. Ahol leesik, onnan egy másik gorombaság röpül föl és megy vissza az előbbi gorombaság elbocsájtójához. Valami nagy ügyekről nincs szó, de minden héten akad valami s akkor kezdődik a csata. Senki ur ezt mondja Akárki urról, Akárki urnak ez a meggyőződése Mindenki dr.-ról. Baj csak ott van, hogy ezeknek a derék izomfiaknak nem mesterségük az írás, s mégis írásban terjesztik elém ezeket az ügyeket. Ha — mint a Miasszonyunk csepürágója — ők is bukfenckben és egyéb tornafordulatokban adnák elő a polémiákat, nagyon élvezetes volna, mert bukfenckezni tudnak, írni nem. S attól tartok, hogy az írás olyan nagy erőfeszítésükbe kerül, hogy utóbb a mesterségüket is el kell hanyagolniok miatta. És ezt sajnálni kellene, mert az írók elegen vannak, a jó bukfenckvetők még mindig kevesen.

* * *

♠ **A történelem alkimistái.** A velencei Campanile elkészült s lehetetlen úgy megállani mellette, hogy az ember ne mosolyogjon az olaszok vállalkozásán. Mert egy csodát másodszer is felépíteni annyit jelent, mint az első, tehát igazi csodát is a hétköznapi események sorába degradálni. A régi Campanile előtt bámulattal tudtunk állani, mert évszázadok választottak el a kortól, melyben a harangtorony felépült. Előttünk volt a középkor a maga tökéletlen eszközeivel s a középkori tökéletlenség, meg az alkotás tökéletessége közt való különbség átérzése ébresztette fel a csoda varázsát lelkünkben. De ki bámulna azon, hogy az emberiség a technika ezer szubtilis eszközével fel tudja ma építeni a Campanilét? Ami a gyermeknél még meglep, az a felnőtt embertől már természetesnek látszik. Érthető tehát, ha a Campanilével csak mosolyt aratnak azok, akik bámulatot vártak tőlünk. Mert a harangtoronyt újra felépíthetik, talán hajszálpontossággal elkészíthetik az eredeti alkotás másolatát, de nem készíthetnek kópiát arról a történelmi levegőről, mely az első harangtoronyra ránehezedett. Mert a történelmi levegője nem állítható elő kémiai uton. Hiába keverjük össze az elemeket, melyekből az atmoszféra összesűrűdött, mégis mást kapunk, mint amit előállítani akartunk. Róma elérte ezt s ezért sohasem gondolt arra, hogy újra felépítse a Forum Romanumot, meg a Colosseumot. Ott hagyja heverni a romokat, mert jól tudja, hogy a leghitványabb téglahulladék kifejezőbb nyelven beszél a klasszikus kor szelleméről, mint a legtökéletesebb másolat. Senki sem gondolt még arra, hogy lehozza közénk a jövő szellemét. S hát miért lenne könnyebb megszólaltatni a multat, mint a jövőt? A történelmi levegőjéről hiába mondták, hogy üres fikció. Bizonyos, hogy a romok körül ez a levegő megeleveníti illuziónkot, amely a romokon tovább építi az elmúlt korszakok alkotását. Ez az építés nyilván tökéletlen. De ha az építés ilyenek sikerül az illuzió segítségével, ugyan milyenné lesz majd az illuzió támogatása nélkül.

* * *

24 **Három narancs.** Ott mosolyogtak a tavaszi napfényben valamelyik gyümölcsösbolt ajtaja előtt, ártatlanul kényeskedve, kínálva magukat az apró embereknek, kerekre nyitott szemü, aranyoshaju kislányoknak. És most a legszörnyűbb esemény véres felhői vetik rá árnyékukat. Az illatos, déli nap sugarától érlelt szelíd gyümölcsök a haldokló kis Gizella törött szemének utolsó, kétségbeesett, könyörgő pillantásával találkoztak és — tovább mosolyogtak. Tovább mosolyogtak ott a pincze hűvös homályában, érzéketlenül, nyárspolgári közöm-

bösséggel. És tovább fognak mosolyogni fölháborító együgyűséggel, ha kissé tikkadtan odakerülnek a vizsgálóbíró zöld asztalára, a komor, hivatalos tekintetek keresztüzébe. Gyűlölni lehet őket, mintha büntársai lennének annak a vadállatnak, aki rémült szemmel fog rájuk tapadni, a narancsokra, a három mosolygó, színes, eleven szemre, amiknek mosolygása mintha csak csufolódna a mi emberi igazságszolgáltatásunk gyarló tehetetlenségével. Őket nem lehet megbüntetni, ők változatlan egykedvűséggel mosolyognak majd, ha a szemétre kerülnek is.

* * *

24 **Ugató szerelem.** A híres nagy szerelmek pedig most lapuljanak meg csendesen, a lassan vérző áldozati szívek tragikus sóhajai némuljanak el annak a romantikus hőssé magasztosult borbélylegénynek imponáló elhatározása előtt, aki a szerelemért megtanult ugatni. Mi ehhez képest Petrarca kétszázkilencvenhét zengő szonettje a szimpátikus Laurához, aki tudvalevőleg végre is mint kilenczgyermekes elhízott családanya vonult be a halhatatlanságba? Hol vannak ettől Chopin zongorájának fájdalmas fölsikoltásai és Stendhal naplójának száraz följegyzései? Eddig mindenki hangot akart adni szerelmének, a »grande affaire de notre vie«-nek, ahogy Rousseau mondta, és most jön egy egészen egyszerű ifju fodrász, aki előbb magára lövöldöz, aztán megnémul, örökös hallgatásra ítéli magát egy kegyetlen leányért, aki a legjobb esetben is a dobostortát még mindig egész biztosan két bével írja. Ez a szerelem mindennél megindítóbb s romantikájának holdfényes levegőjét csak az az ugatás zavarja meg, amit a szegény szerelmes hallat olykor, ha enni kér. De a romantika holdja az ilyen apró tökéletlenségeket bizonyára megbocsátja, már csak a stílus kedvéért is, amely a holdhoz szinte megkívánja az ugatást. Annál is inkább, mert a szerelem nagyságán, kábitó fenségén ez semmit sem változtat.

SZINHÁZ.

A felhők.

(Arisztofanesz-vigjáték a Nemzeti Színházban.)

Milyen különös is elgondolni. Paródiát játszanak előttünk, amely egy más évezredben elporladt emberek ellen irányult. Élczetek hallunk, melyeket csak Krisztus előtt a négyszázhuszonharmadik évben, akkor is egy tavaszi hónapban értettek meg. A moderneket bántja Arisztofanesz, a fiatalokat. És tudják, kik ezek? Szokratesz és Euripidesz. Ilyen nagy messzeségből visszanezve, már a századok sem számítanak. És itt mégis az éveket is tekintetbe kell vennünk, amelyekkel Arisztofanesz ifjabb vagy idősebb volt kortársainál. Az egyik tudós azt mondja, hogy tíz évvel volt fiatalabb Szokratesznél, s ezért volt bátorsága kigunyolni. A másik megesküszik rá, hogy idősebb volt ez utcai bölcselőnél, s ezért nézte le. A kérdés fontos. Aki nem tud hozzá eleget, nem érti a darabot. Ezt a görög kabarét csak akkor tudjuk élvezni, ha kikapartuk magunknak a lexikon porából és P. Thewrewk Emil tanulmányaiból az akkori közélet konturjait. Aki ennél a vigjátéknál nevet, az vagy tudós, vagy pedig rossz helyen alkalmazza a derültségét. Mennyi nagyképűség kell ma már hozzá, hogy teljesen méltányolhassuk ennek az ifju és léha görögnek szemtelenségeit!

A felhők csupa hajnali derű és vidámság. A fiatal emberiség legelső kicsapongó kacagása, éretlen és durva élczetek, tele paráznasággal, erővel, erotikával. Nem finom, hanem tuleszűszeges. Kicsattan a vidámságtól és inkonzek-

vens a végletekig. Szerzőnk Szokrateszt ki nem állhatta, mindig belebotlott az utczán, az agorán, a templomokban. Ez a nagyképű (majdnem : kávéházi) bölcselő idegen embe-
reket fogott meg, beleütötte az orrát az életmódjukba, a ruházatukba, a szerelmükbe. Mindent akart tudni, minden-
kit meg akart javítani, nem lehetett tőle kimenni az utczára. Egész iskolája támadt a (majdnem : smokk) pózoló filozófus-
nak, félbolond modernnek, akik utánafutottak és lehetetlen
gondolatokat eregettek a tiszta görög levegőbe. Arisztofanesz
paródiát (majdnem : revuet) írt ellenük, mert népszerűek
voltak, mert nem tudta senki, mit akarnak, s mert Platon,
aki megértette őket, még nem írta le dialógusait. Oly tiszta
és primitív volt akkor minden emberi művészet, hogy aki
egy bonyolult mondatot ejtett ki, vagy egy ravaszkodó
inverziót használt beszédében, azt meg akarták kövezni.
Arisztofanesz rajongott azért a paradicsomi primitívségért,
mikor mindenki úgy beszélt, ahogy gondolta. Félt a kompli-
kációtól, a kétértelműségtől, az ügyvédektől, a bölcsészek-
től, a diplomátáktól. Ő olyan egyszerű és olyan szemtelen,
hogy szinte már nem is érdekes. Minden ellenszenves előtte,
ami nem természetes. És Szokratesz fejében — ezt sejt-
hette — már ott lappanghat valami világfelfogás, ami
bonyolult és nem mindenkinek való. És minden fegy-
verével egyszerre tiltakozott ez ellen. Kaczagott, kiabált,
rugdosott, mint egy pajkos gyermek. Ez a *felhők*...
És ismerik az anekdotát? Szokratesz felállt a nézők
közt és megmutatta magát az első előadáson. A kopasz
bölcs boldog volt, mikor gunyolták. Minő kép! A kék
hellasi ég alatt a zsufolt amfiteátrum, s a két hajlongó
filozófus, az egyik kétségbeejtő maszkban a színpadon,
a másik megkopva a nézőtérén.

Arisztofanesz megbukott a darabjával, mert nagyon
felületesnek tartották. Még ma is annak tartjuk, s talán
ez a könnyüége viszi tovább az emberöltők felett. A magyar
Arisztofanesz mégis súlyosabb valami. Egy nehéz kéz
árnyéka nyugszik rajta. Arany János ott fordította le az
Akadémián, magára hagyatva, betegeskedve, elzárva a kül-
világtól, csupán ezekkel a hajdani bohócokkal érintkezve.
De ezek se vidithatták fel. Lassan dolgozhatott, s nehezen
mosolyoghatta el magát, s akkor is súlyos és vert szavakkal
erősítette meg a szálló görög élczet. S az öreg poéta szemér-
mesebb volt az ő bánatos melanchóliájában, mint egy fiatal
leány. Ha le is irt egy könnyelműséget, rögtön utána, csillag
alatt, erkölcsi jegyzetekben lázadt fel a kicsapongó ifju
szerző ellen. S hozzá, a magyar nyelv az ő kezében nem volt
kapható kétértelműségre. S így az egyértelműség paraszti
erővel robban ki a fordításából; ennyi nyíltság, nem is
raffinált mosolygást kelt, hanem kellemetlen érzéseket.
De ahol tiszta költészetté lágyulnak el Arisztofanesz trim-
terjei, ahol Shakespearehez közelednek, ott Arany János
szabadon indította meg nyomukban objektív és nagyszerű
képzületét.

Hevesi Sándor doktor a legszebb rendezési munkával
sietett a két költő segítségére. Neki valóságos szindarabot
kellett csinálnia egy filológiává merevedett szövegből,
levegőt és színeket támasztani a sorok között. Hevesi leg-
sikerültebb munkája ez a darab. Még egy névvel tartozunk
és ez a Gál Gyuláé, akinek tökéletesen naiv kómikuma és
páratlan színészi intelligenciája nélkül nem láthattuk volna
magyar színpadon ezt a gyönyörű föltámadást.

Sz. L.

Shaw-darabok. (*A Magyar Színház bemutatói.*) Vir-
tuozitás — nyilatkozik Shaw valahol az írásaiban ar-
ról a darabjáról, amelyben Napoleon a hős. Shaw nem
udvari arczképfestő. A hős portréját inkább torzítva adja,
az új igazság, a kritika kedvéért. Észreveszi, hogy az az
élet, amely távolról — századokon át tekintve — csupa
csillagból, diadémból, glóriafoszványból van összerakva,

közéről kicsinyes bürokrata-fegyelem, őrtállás és hajsza.
Egy mitoszt, egy hőskölteményt látunk az embriójában.
Fürge, ravasz és aljas a »petit caporal«, mint egy kis véres
patkány. Az eredő, amelyet csökönös erőfeszítések raknak
ki, valaha az energia-masszájával fősleges és káprázatos
lesz, egyelőre azonban a keletkezés procezzusában mutat-
kozik, egyelőre csak a kis összetevőket látjuk, amelyek
percziól-perczre görcsösen feszülnek a cél felé, egyelőre
csak a stréber áll előttünk, aki tiz percz alatt vacsorál.
Egy szerzői instrukció rámutat arra, hogy ez a mohó
habzsolás okozta egykor a császár gyomorrákját és vég-
leges csatavesztését. Különben a hős nem igen imponáló.
A szőlő bogyoit kiveszi szájából, hüvelykjével a térképre
majszolja, hogy lilás-kék nedvével a hadállást jelezze s a
hosszu haja hól a tintába, hol a zsiros vacsorájába lóg.
Mindez már nem realizmus. A realizmus hívei hálóköntösre
vetköztették a héroszokat, hogy egy óvatlan harcban meg-
mutassák emberi gyarlóságukat. Shaw ujjongva, kéjelegve
virtuóz karikatúrát ír. Nézzétek a félistent, akit imádtok,
nézzétek a bálványt, akinek minden kiváltsága az, hogy
majdnem olyan jó szimatja van, mint egy rendőrkutyának,
majdnem oly jól tapint, mint egy kaszás-pók és csak egy
fokkal lát tompábban, mint a hiuz, vagy a macska. Kétség-
telenül detektív-téhetség ez a félisten. De vessük le az
uniformisát és kicsit nyuzzuk le a bőrét is. Mutassuk be,
hogy nem is olyan jó detektív-tehetség. Alapjában gyáva.
A kétségbeesés ad neki erőt a vakmerőséghez. Ezt bevallja,
de nem lesz kisebb általa a gyávasága. Önző, nőies az ener-
giája. Furfangját pedig kijátszsa egy osztrák kém, egy
asszony. Látjátok, az empeureur csak egy rossz detektív.
A felesége megcsalta. Boltos homlokán, mely mögött a
világ sorsa erjed, szarvak dudorodnak. Miután pedig mind-
ezt láttátok, miután levetköztettem és összeszurkáltam,
megaláztam s az istenteket egy ripacs pózos hangján beszél-
tettem henczegve, kérkedően, megengedem (én Bernard
Shaw), hogy csodálkozva nézzetek a szívós, kopár mártírra,
aki herkulesi munkával dolgozik a jövőn és önmagához
sokkal kegyetlenebb zsarnok, mint másokhoz. Most már
leborulhattok előtte. De tudnotok kell róla azt, amit én
tudok.

Ez az egyfelvonásos komédia — *A sors embere* — a
tipikus régi Shaw-darabok közül való. Morális prédikáció
ez is, mint minden, amit az ír forradalmár alkot. Nem meg-
figyelés, nem életék távolról, gyönyörködő szemmel nézve
(egy belletrista szemével), de érvék, harczoló ütegek fel-
vonulása egy új, forradalmi érték-elmélet egy szkeptikus
etika érdekében. Ujabban Shaw a társadalmi forradalmáro-
k előtt puhult. Még a kisemmizetteknek se ad teljesen igazat,
mert a szempontjait megszerezte egy új szemponttal. A kri-
tika kritikáját írja. Küzd az uralkodó hazugságok ellen,
megmutatja az igazságot s aztán megkritizálja az igazságot
is. Már-már a konzervatívok felé hajolva szeret körül-
tekintő, belátó, megértő lenni. Emlékeznek *Az ördög cimbo-
rája-ra*? Itt az állásfoglalása egyvonalu, határozott, kérlelhe-
tetlen. Hallgassák meg a *Blanco Posnet*-et, a melodramatikus
predikációt. A lóköttő, a vörös bajszos alkoholista átadja
a lovát egy asszonynak, akinek a lánya differitiszben hal-
dokol. Fönn az égen egy szívárványt lát, vörös sávján zöld
betűkkel egy kijelentést olvas s elfogja az izgalom és szenti-
mentálizmus érzése. Azért a büne nem kisebb. »Nincs jó és
rossz!...« kiáltja. »Senki se jó és rossz közülünk...« Svihák
a sheriff, vöihák a tanu, svihák a lóköttő, mindenki svihák.
Csak egy dolog marad hátra. Az, hogy nagy, lehetetlen
dolgokat akarjunk. Ezt teszi *Blanco Posnet* is, aki feleségül
kéri a romlott, ledér nőszemélyt, aki előbb az életé ellen
tört. Vajjon hinnünk kell-e Alfred Kerr-nek, aki Shaw válto-
zását annak tudja be, hogy azóta évente százezer koronát
keres a tollával? Mi úgy látjuk, hogy Shaw kritikai ereje
most van a tetőpontján. Az egyoldalú forradalmárból sok-

oldalú filozófus lett. Költői ereje, meggyőző volta talán kissé lanyhult. De a látása élesebb. Moralitásában a szívrávány égi színe ragyog s a föld szelleme dalol.

K. D.

Isteni színjáték. (*Dante az Urániában.*) Egy nagytehetségű és nem közönséges írói talentummal megáldott ur-asszony, *Jeszenszky Sándorné* tanulmányát láttuk e héten az Urániában és bátran mondhatjuk, hogy régen volt ekkora finom irodalmi élvezetben részünk, mint ezen a bemutatón. A XIII. és XIV. századról megrajzolt kulturtörténeti képpel kezdődik *Jeszenszky* darabja s az érdekes milióból imponáló nagyszerűséggel válik ki *Dante* keményvonalu profilja. A száműzetés keserű napjai, szerelme, politikai pálfordulása, vívódásainak szörnyű órái újra megelevenednek a vásznon s a mélyenjáró, élvezetes sorok nyomán. Majd maga a *Divina Commoedia* főszegei, komor káprázatai vonulnak el előttünk, a nagy tragédia bukott hősei, a pokol köreinek rejtélmei, hogy végül a paradicsom szelid boldogságában megdőlve lássuk fölragyogni a legnagyobb vívódót *Beatrice* isteni alakja mellett. *Jeszenszky Sándorné* szép és fontos kulturmunkát végzett ezzel a tanulmányával, amely hivatva van népszerűvé tenni nálunk *Dante* halhatatlan, de oly nehezen megközelíthető remekét. A kiváló szerzőnőnek megérdemelt meleg sikerben volt része. Az Uránia premiérjének előkelő közönsége a tanulmány minden kvalitását a legnagyobb elismeréssel méltányolta s a tapsból és virágból bőven kijutott *Jeszenszky Sándornénak*, aki a legnehezebb témáról annyit megértéssel és nagyszerű készütséggel tudott csevegni.

ZENE.

Staggione italiana.

— *Olaszok a Népooperában.* —

F. Vigna, az olasz társulat karmestere.

A karmesteri pulpitusnál minden délelőtt, mint népgyűlésen szónokló demokrata, fölgyürkőzve, izzadtan és rekedten egy kicsi ember ágál. Sir, jajgat, viccel, fenyegetődik, ujjong, tánczol örömben, szórja a szitkokat, toporzékol s a jelenet véletlen tanuja joggal tarthat tőle, hogy bicskára megy a muzsikusaival. Ő *Arturo Vigna*. A világ egyik legnagyobb élő muzsikusa. Ha estére úgy találják, *Hölgyeim és Uraim*, hogy a hegedük még sohasem daloltak ilyen édesen, a harsónak rikoltva zengenek, kőszá-

és új parfümök lebegnek a hárfa hurjain, tündöklő és isteni a hold fénye és *Lida Lipkovszka* a világ legérzelmesebb énekesnője, kérem, vegyék tudomásul, hogy a bánat, amely a primadonna szeméből önök felé árad, s a holdfény, mely az ablakon halkán belép, az árnyak, melyek a falakon járnak, s a csellók kesergése a tompítókat alatt, hogy ez mind: ő. Az ő szerelmét vallja meg *Rodolfo*, s mint holdsugár, ő árasztja el fényrel a szobát. Ha a fuvalákon reszket dideregve egy téli reggel hideg kegyetlensége: ez is ő. A bombardon bőgése és az a fájdalmas sóhaj, amelylyel a függöny lemegy. Minden ő. Itt nincs primadonna és tenorista, éne-

kes és muzsikus. Itt csak ő van. Senkit sem terhel felelőség, viszont minden érdem az övé. Ezért veszekszik hat nyelven délelőttönként a dirigens pulnál. Örök extázisban, lázban, selypitve és rajongva. Veri az asztalt, föltérdel a székre, csapkodja a kottát, ő nem dirigál többet, ő elmegy: kiabálja, s amikor sikerül valami, végre, csókakat dob a zenészek felé. Egy komédiás, egy zsarnok, egy dervis és egy zenei lángelme egyesült benne. Egy izben a függőnyt öt másodperc-czel hamarabb engedték le, mint ahogy ő érezte. A nézőtérben kigyulladtak a lámpák s a közönség már tombolt. *Vigna* lecsapta a partitúrát s az öklét harapta dühében. *Lángész*... *Vigna* *Verdi*-dirigálásának ez a foglalata: *Verdi* nem írta le pontosan, amit akart és épp ezért nem tekintjük hibának a tempók és az akcentusok tulságos szabad kezelését. *Vigna* pedig egyenesen érdemet csinál belőle. *Verdi* kottáit a mai ember érzéseivel, nagyobb és neuraszténias szenzibilitásával frissítette fel. És így meghosszabbította *Verdi* halhatatlanságát. Legalább ötven évvel. Ha *Puccini*t dirigál, hangsúlyozza az új olasz mester rokonságát *Verdivel*. Megéretteti, hogy ugyanaz a vér folyik az ereikben. *Verdi*ben, *Puccini*ben és — *Vignában*. És ez: a vér közönsége hozza meg számára a diadalt. Mert ami nagyszerű benne, ami művészetében elragad, az szavakban kifejezhetetlen, meg nem mérhető. Imponderabile. Talán: a szenvedélyessége. Még inkább: hogy olasz. Az olasz *staggione* sikere, a faji művészet sikere. Az olasz zene (minden faji zene): dialektus-zene és a megszólaltatás sikere nem annyira a művészet, mint a kultura kérdése. Titokzatos törvények szerint nemzedékről-nemzedékre halmozódnak föl és öröklődnek az ősök tapasztalatai, ezeket nem lehet ellopni, s a művészetet, amelyet az így kialakult vérmérséklet és idegrendszer teremt és él, ezért nem lehet lemásolni. Az olasz-ságukkal bűvölnek el a *staggione* tagjai s legjobban egy fiatal hölgy: *Ida Quaiatti*. A primadonnának idegenek. *Bland Elza* egy előkelő és tisztos német polgári hölgy és *Lipkovszka* egy párisi baba. Nem igazi olasz a tenorista sem: *Niccolo Zerola*. Művészetének a nemzetköziség a márkája. A hamisítatlan *staggione*-tenoristákhoz úgy viszonylik, mint *Kóczé Antal* a falusi primáshoz. Olasz: az *Ida Quaiatti* szépsége. Nagy gyermekszem a szeme, melanchóliás és meleg tekintet egy távoli és elérhetetlen világ felé. A szerep csak ürügy, hogy a színpadon is a saját életét élhesse. Mimit játszsza a *Bohémélet*-ben. Más, mint azok az énekesnők, akikben a budapesti közönségnek eddig volt része. Semmi sem emlékeztet benne a kokottra. Inkább: egy tündér. A tragédiája halk és szelid, mint egy gyermekmese és a kaczerkodása csupa tragikum. Az első holdfényes estébe előreveti árnyékát egy téli reggel gyilkos hidege. Egy szerelmes leány ő, aki meghal... És a fejét besugározza egy idegen és nemes faj dicsfénye.

F. Gy.

Művészet.

Pax.

Ennek a mindenképpen hazug nevű egyesületnek a dolgán nem szabad nevetni, de nem szabad boszankodni sem. Örülni talán inkább lehet egy kicsit, de csak akkor, ha jól a dolgok mélyére nézett az ember és megállapította, hogy tulajdonképpen micsoda jelentősége van annak a botránynak, amelynek segítségével az igen tiszteltreméltó egyesület a saját elnevezését megcáfolni igyekezett. Mert jelentősége van, az bizonyos. Még pedig valamivel több annál, hogy »sok lud disznót győz«. Tényleg ugyan megint a jó öreg közmondásnak van igazsága és megint a ludak győzelme következett be. De ez a győzelem és mindaz, ami megelőzte, és mindaz, ami

követni fogja, megérdemel annyit, hogy az ember egy rövid szemlét tartson a magyar képzőművészet jelenvaló állapotain és megkeresse a saját undorodásának és felháborodásának indokait.

Most nagyon sokan undorodnak és nagyon sokan fel vannak háborodva. De mindazoknak, akik ilyenképpen kivesszik a részüket az országos megbotránkozásból, két dolgot mindenestre a fejükhöz vághatunk. Az egyik a »debuisset pridem« és a másik is ugyanez tulajdonképpen. Az első annyit jelent, hogy a felháborodásnak nem akkor kellett volna bekövetkeznie, mikor a tehetségtelenség az arczába csapott a talentumnak, hanem sokkal előbb, körülbelül akkor, mikor a tehetségtelenség egyáltalában egzisztenciához jutott. Éppen a nem-törődőmség, az indolencia és — kénytelen vagyok kimondani — a műveletlenség juttatta ahhoz a kövér, termő léthez, amelynek erejével most immár fojtogató indákat hurkol az igazi értékek nyakába. De ez a fojtogató nagyon jól jön s ez az a másik dolog, amelyet a megbotránkozóknak az arcukba vághatunk. Ez a perfid, erőszakos fellépés be kellett hogy következzen, mert különben az ősi magyar indolencia sohasem ébredt volna fel százados álmából. Most végre kapott egy rugást, amely már nem engedi aludni, fel kell ébrednie, körül kell néznie és meg kell látnia, hogy mi történt itten tulajdonképpen.

Az történt, hogy — miként azt mindnyájan igen jól tudjuk — Magyarországon évtizedeken keresztül nem volt művészet. Nem volt képzőművészeti kultúra, s azok, akik a kultúra megteremtésére képesek voltak, vagy hallgattak, vagy külföldön keresték az érvényesülést. Magyarországon pedig kánkánt tánczoltak a senkik. A tehetségtelenség, a kufárok, a pénzre dolgozók, azok, akiknek egész létalapja azon gyökerezett, hogy nem volt senki, aki az ő művészeti hazugságait megczáfolta volna. A senkik szakált növesztettek, poczakot eresztettek, és vigan éltek a tehetségtelenség ősi jogán. Ekkor történt, hogy a festőművészi címzet és jelleget sajátították el maguknak olyan egyének, akiknek egész működése részben a külföldi tőkére, részben pedig a magyar közönség tudatlanságára volt alapítva.

Történt azonban, hogy a kultúra napja nálunk is megvirradt és a fiatalabb, tehetségesebb és lelkiismeretesebb festőgeneráció a küzdőterre lépett. Jött, látták és győzött. A győzelem először igen természetesen a külföldön következett be, s a magyar publikum csak akkor vette tudomásul, amikor a külföld már éppen a modernnek miatt kezdte nagyra tartani a magyar képzőművészetet. De mégis tudomásul vette és ezzel egyszerre meglátta, hogy azok, akiket idáig művészeknek tartott, nem is művészek. A művészek mindenképpen másképp festenek. És amint Magyarországon meglátta az első jó képet, akkor meg kellett hogy kezdődjék a régi festészeti ipar haldoklása. Az összehasonlítás napfénye megölte mindazokat, akik mindaddig a sötétségben bujkáltak és jól érezték magukat, mert a közönség nem tudta, hogy kicsodák. A közönség most már tudja, hogy kicsodák, elsősorban tudja azt, hogy nem művészek. És erre a szegény kiöntözött ürgék között igen természetesen óriási futkosás támadt. A végveszedelem örülete, amely néha megkésztet az ember erejét. És ennek a fokozott erőnek a segítségével kibuktatták a Képzőművészeti Társulat választmányából Szinyei-Merse Pált és Lechner Ödönt.

Még másokat is, nagy és előkelő művészeket, de én elegendőnek tartom ezt a két nevet, mert ez a két név reprezentálta a magyar művészetet a külföldön dicsőséggel teljesen a közelmúltban. És az a körülmény, hogy ezzel a két névvel szálltak szembe, megmutatja azt is, hogy itt tulajdonképpen

egy csomó a félelemtől remegő ember cselekedetéről van szó. Mert csak ezek szállhatnak szembe azokkal, akiknek az értéke nyilvánvaló, csak ezek vallhatják magukat ezekkel, tehát a művészettel ellentétes lényeknek. Ez az egész botrányos választás tehát nem érinti a magyar művészetet, csak azokat, akik nem művészek. Ezekről lett nyilvánvaló, hogy nem művészek. Nagyon természetes, hogy a magyar művészetet ezután is csak a művészek fogják reprezentálni, a magyar művészet halad tovább a maga útján és nem törődik azokkal, akik nem tartoznak hozzá. És ilyenképpen annak a tömörülésnek, amely ravaszdi naivitással a Pax nevet választotta magának, megvan a maga előnye. Ezentul mindenki tudja, hogy kik azok, akik nem művészek, csak festők; kik azok, akik csak akkor élhetnek, ha nem léteznek igazi emberek; kik azok, akiknek békéje az analfabétázás, az utánzás, a tehetségtelenség, a semmi.

A mindenképpen hazug nevű egyesület dolgán pedig nem lehet nevetni, de nem lehet boszankodni sem. Örülni inkább lehet egy kicsit, mert általa lett nyilvánvaló, hogy a magyar művészet immár annyira megnövekedett, hogy a művészetlenségnek szervezkednie kell ellene.

Jean Preux.

IRODALOM.

Magyarok.

Elbeszélések. Irta: *Móricz Zsigmond.*

Magyarország a kultur-kuriózumok földje; itt, — például — ahol a parasztdajkák üdőbb, záporzóbb és invenziózusabb epikusok, mint Németországban a világhíren trónoló romancier-k — alig van fajtabeli, népies elbeszélő; itt, ahol nincs kő, szikla vagy árok, amelyből ne hasadt volna ki egy napkeleti pompájú monda drágaköve; ahol az országot dülőjéből legendák futóhomokja fu a szemedbe — és ahol egy Beöthy Aldzsit, Bessenyei Ferenczet, Barcsay Domokost, vagy Eötvös Károlyt a népszerűség Parnasszusára röpített fel az anekdotázó, mesemondó hire. Valóban: Magyarország, amelynek minden falujában ott konferál egy Hári, minden kisvárosában egy vajda, minden kávéházában egy Szindbád: Magyarország ne termelt volna ki két-háromnál több elbeszélő művészt? De hol vannak, merre és mi lesz velük? Végre is — a Tisza nem önthet ki minden magyar író kedvéért és a Tiszáknak — néha — más dolguk is van, mint holmi irodalmi promesszek összevásárlása... Olyiknak, ha tizenkilenczre be mer vágni és átkel a nagy vizen, amely a magyar világ Európáját az ujvilágtól: a pesti Kaliforniától széjjelborítja, — beüt. S egy-egy ilyen Pestbe ojtott őstalentum lombjairól csak úgy zuhog aztán a sok meselevél. Móricz Zsigmond.

Amikor feltűnt, amolyan szimulánsnak nézték, aki a falusi kislányt akarja játszani Pesten. Akkor divat volt a szimulálás: vén kávéházi rókák úgy kezdtek beszélni, mint a mezők ártatlan liliomai, elámultak azon, hogy milyen szép huszár a fináncz és mekkora nagyur a hordár, és ha meglátta azt a csákót, ami három évig nyomta a fejüket, csodálkozva nyitották nagyra a szemüket: csáko-báko jaj be szép... De azután sorra szóródtak le a meséi — regények, novellák, apróságok, minél több, annál szebb — a vadszóló is annál illatosabban virágzik, minél magasabbra kuszik s nemsokára már az áhitat rázta meg a mel-

SCHÖN GÉZA ékszerész
Budapest, IV. kerület, Kecskeméti-utca 5. szám.

Házlebontás miatt Brillánsok, arany ékszerek, mindennemű ezüstárak
gyári árban adatkak el.

leket: a mult törmelékei közt, a jelen tombolásaiban és a jövőbe chlumi ködében keresve keresett népgénuszt látták élécsillanni a munkáiban. Talán itt is volt egy kis tulzás, — a magyar kritika nem ismer átmenetet: vagy utonálló banditát lát az íróban, vagy nagyszerű félistent — de bizonyos az, hogy Mikszáth Kálmán óta nem volt írónk, aki annyira magyar lenne, mint Móricz Zsigmond. A különbség kettejük közt — le kell megint írni a diszkreditált kopott szót — szociológiai; az osztályok taposómalmaiban szembenállottak: Mikszáth gentry volt és a gentry szemével nézte, látta a magyarságot, Móricz Zsigmond a parasztéval, a jobbágy-ivadékéval. Ez a parasztságban, amaz a birtokosságban látta a fajta medenczéjét, ez jókedvűen mulat azon, amin a másiknak ökölbe szorul a keze, Mikszáth kicsit naiv, felszínes, a dolgok csak addig érdeklik, amíg előtte vannak, Móricz keserű és szkeptikus, mint a földéhes paraszt, akinek kiperelték a telkét a lába alól. A két osztály egész helyzete — az offenzíva egyfelől, a defenzíva másfelől — benne van ebben a két íróban; a védekező kisnemes és a támadó, robusztus paraszt. Mikszáth Kálmán megírta az ő kortársait; ott kaptak reliefet a Beöthyek, Tiszák, Urbanovskya, Kendék... Az Achim Andrások, Szabó Istvánok, Turi Danik már a Móricz Zsigmond kortársai. Akik ott csak epizód-alakok, azok itt már főhősök, s miként a történelemben: a literatúrában is megváltozott a szín, — a nagy per végtárgyalása kihelyezkedett a falura.

Ó, de ez a falu már más, mint a Mikszáth Kálmáné. Itt nincsenek mosolygó, tiszta házak, rácsos kapuk és rácsos ablakok, ákác, rózsaloncz, derű, jóllakottság és megelégedettség, ez nem az a falu, amit Mikszáth — és osztályosai — nyaralás közben, korteskedés közben és közigazgatás közben láttak; itt gyom veri fel a házat, itt a Brailától San-Franciscóig szóródott parasztok egyre küldik a nagyváros üzenetét... és az üzenet száll, szájról-szájra, — ahogy már a lues és a tuberkulózis szokott. Itt a valódi magyar falu sötétlik: Balmazújváros, amelynek a parasztságát kiéli a latifundium; Dorozsma, ahol a zabolátlan nemi ösztönök a morál utolsó vaskapuit is alámoták; a Turi Dani faluja, ahol egy nagyszerű him a grófnőtől az utolsó cselédlányig mindenkivel végigropja az érzékek tánczát... az egész forró, fekete és kiuzsorázott föld. Ezt a falut nem látták meg Budapest távlatából és nem látták meg azt, hogy Magyarország sorsa: a Móricz Zsigmond falujának a sorsa; hogy a mi glóbuszunknak a falu nap-rendszere: a falusi buza sikértartalma a falu hőfoka, a falu boltja, temploma, kastélya és ideológiája.

Ez a falu a hőse a legújabb kötetének is: »Magyarok«. Az alaptónus itt is borús, de mintha itt már kiivelődött volna a falu felett a szivárvány s a szivárvány színeiben tompultabb, enyhébb, kéklőbb, derűsebb minden. Az elborult parasztok itt jobbkedvűek, mosolyogva nézik a gyerekek és a szerelmesek játékát, maguk is eldudorásznak és elévődnek, de közben egyre felnéznek: nem feketíti-e el egy új vihar az égboltot. Tulajdonképpen nem »Elbeszélések« ezek e kötetben: inkább rajzok, zsánerek... történni itt nem történik semmi, mozdulatlan minden s az író dolga itt felfüggeszteni az időt, hogy belenézhesünk a tartalmába. Amikor — láthatatlan nézők — beelépünk egy ilyen parasztviharba, vagy szobába, már valami helyzetbe, álla-

pothoz értünk, ami nem tegnapi és nem mai és az emberek akármit mondhatnak, holnap se lesz más, mint amilyen ma, — mi egy tablót látunk kikomponálódni, egypár profilt kiélesedni, egy óra összes pillanatait aktiválódni: ez az egész; nem is vártunk többet, ez elég, ez kell. Tipikus példa erre a könyv első darabja: *Éjjeli szállás*. Itt se történik semmi, de nem is érdekel, hogy történik-e valami, az emberek érdekelnek, — érdekel a beszédjük, — így, ilyen nyelven csak az beszélgetheti az embereit, aki maga is így beszél.

L. E.

KÖZGAZDASÁG.

A Fonciére közgyűlése. A mult év tiszta nyeresége 420.472 korona 37 fillért tett ki. Az igazgatóság javasolta, hogy ebből a nyereségből a részvénytőkének 5%-os osztalékára és a további 3%-os felülosztalékára összesen 320.000 koronát fizessenek ki, 15.906 korona 32 fillért pedig új számlára vigyenek át. A jelentést a közgyűlés egyhangulag tudomásul vette, s az igazgatóságnak és felügyelő-bizottságnak a felmentvényt megadta. A közgyűlés ezután az eddigi felügyelő-bizottsági tagokat, névszerint: Ribári Lajost, Doctor Gyalut, Feleki Bélát, Thiemann Márkot és Wolfinger Lajost újból megválasztotta egy évre.

A Phoebus közgyűlése. A lefolyt üzletév eredményeképp kimutatott 486.410 korona 30 fillér tiszta nyereség felosztása tárgyában előterjesztett igazgatósági javaslat elfogadásával akként határozott a közgyűlés, hogy a tiszta nyereségből 60.000 korona az általános tartalékalapra, 46.208 korona 12 fillér az igazgatóság tizszázalékos járadalmazására, 350.000 korona pedig az 1911. évi részvénytulajdonosoknak az előző évi hat százalékkal szemben *hét százalékkal, vagyis egyenkint 14 koronával* leendő beváltására fordíttassék, a fennmaradó 300.193 korona 18 fillér pedig új számlára vitessék át.

HETI POSTA.

Szabadka. R. Bécs környéke, az egész Wienerwald és a Semmering alja hemzseg a szanatóriumoktól, de mi ezekre nem szorultunk. A fővárosi komoly és szórakozásra berendezett ilyenmü intézetekről nem szólva, van nekünk Pozsonyban egy minden igényeknek megfelelő, elsőrangú gyógyítóhelyünk, a *Schlesinger-szanatórium*, mely gyönyörű fekvése, kitünő hegyi levegője és comfort berendezésével ritkítja párját nemcsak nálunk, de a külföldön is. Ebben az intézetben a beteg úgy érzi magát, mintha otthon volna családja körében, holott más szanatóriumokban épp az ellenkezője áll: lépten nyomon megérzi, hogy csak adózó alany, amelyről annyi bört nyuznak le, amennyit éppen lehet. Az intézet tulajdonosa és vezetője elismert orvosi kapacitás, Winternitznek, a vizgyógyászat nagymesterének hűséges adeptusa. Számos író- és művészembernek adta már vissza ez az intézet szellemi rugékonyságát és munkacerejét. Lapunk szerkesztője, ki hónapokig sinylódott súlyos kimerültségben, csak e napokban hagyta el az intézetet friss erőben és egészségben. Jó lelkiismerettel ajánlhatjuk Önnek a Schlesinger-szanatóriumot.

Kolozsvár. S. A. Lapunk mult heti számában e czim alatt megjelent szerkesztői üzenetekre — a kapott felvilágosítások után — kijelentjük, hogy annak utolsó két mondata senkinek egyéni becsületét sérteni nem akarta.

Artillerieführer. Kéziratát megsemmisítettük s így, őszinte sajnálatunkra, nem teljesíthetjük kívánságát.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

NESTLÉ-FÉLE GYERMEKLI SZT

Próba dobozokat, valamint orvosírópíratot a gyermeknevelésről díjtalanul küld a
HENRI NESTLÉ
 cég, Wien,
 I., Biberstrasse 11.